

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра української філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ФУТБОЛІ:
СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Галузь знань   03 Гуманітарні науки
Спеціальність   035 Філологія
Спеціалізація   035.01 Філологія. Українська мова та література

Шифр ДРФУМм.021124.01.03.00

студента II курсу групи ФУМм-21-1 _____ Максима ЄВИНА

Керівник _____ Марія ГАВРИШ, канд. філол. наук, доцент

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри української філології _____ Інна ЦАРАЛУНГА

Хмельницький 2022

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	української філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність	035 «Філологія»
Спеціалізація	035.01 «Українська мова та література»
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української філології

Інна ЦАРАЛУНГА

23 вересня 2021 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

ЄВИНУ МАКСИМУ АНАТОЛІЙОВИЧУ

1. Тема роботи: «Українська мова в сучасному футболі: соціолінгвістичний аспект» затверджено наказом ректора університету від 01 липня 2022 р. № 87.

Керівник роботи М. М. Гавриш.

2. Термін подання студентом завершеної роботи – грудень 2022 року.

3. Вихідні дані роботи. Незважаючи на наявність низки праць Г. Залізняка, Л. Масенко, Г. Мацюк та інших дослідників, українській науці не вистачає наукових робіт, присвячених мовній ситуації у футбольній сфері, що і зумовлює актуальність теми дипломної роботи.

4. Перелік підлеглих розробці питань.

Характеристика вивчення питання мовної ситуації в соціолінгвістиці.

Опис впливу футбольних колективів на поширення українства в кінці XIX – початку XX ст.

Визначення сутності понять «мова футболу», «футбольний дискурс» і мовної ситуації у футболі України в матеріалах засобів масової інформації до й під час повного масштабного вторгнення.

Порівняння мови офіційних коментарів головних тренерів Української Прем'єр-Ліги, гравців національної збірної.

Моніторинг дотримання мовного закону на сайтах професіональних футбольних клубів України.

Визначення мови найменувань клубних сторінок відеохостингу «Ютуб».

Характеристика особливостей вивчення теми «Типові мовні помилки футбольних коментаторів» із дисципліни «Мовні девіації».

Розробка вправ і тестових завдань.

5. Графічного матеріалу немає.
6. Консультанти розділів дипломної роботи
7. Дата видачі завдання – 23 вересня 2021 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Найменування етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми дипломної роботи	Вересень 2021 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2021 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова Інтерпретація	Вересень-листопад 2021 року	
4	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2021 – квітень 2022 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі у конференціях	Січень, квітень, вересень 2022 року	
6	Написання другого розділу дипломної роботи	Травень-вересень 2022 року	
7	Написання третього розділу дипломної роботи	Жовтень-листопад 2022 року	
8	Попередній захист дипломної роботи	Грудень 2022 року	
9	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2022 року	
10	Подача дипломної роботи на кафедру	Грудень 2022 року	

Студент _____ Максим ЄВИН

Керівник _____ Марія ГАВРИШ

Анотація

Тема: «Українська мова в сучасному футболі: соціолінгвістичний аспект». Автор – Максим ЄВИН. Науковий керівник – Марія ГАВРИШ. Обсяг дипломної роботи – 87 сторінок. Робота містить 2 додатки, 72 джерела посилання.

Ключові слова: мова, мовлення, мовна норма, мовна ситуація, мовні девіації, помилка, футбол, футбольний коментатор.

Об’єкт дослідження – українська мова у футбольному просторі України, а предмет – використання державної мови в українському професіональному футболі й мовні помилки під час коментування матчів.

Мета дипломної роботи – дослідити функціонування української мови в сучасному футболі.

Термін «мовна ситуація» є одним із ключових у соціолінгвістиці, адже проблема вибору мови спілкування в Україні, на території якої активно, крім державної, використовують інші мови є актуальною.

Половина головних тренерів у сезоні 2022–2023 рр. розмовляють із представниками засобів масової інформації тільки українською мовою, тобто 8 наставників, 50 %. Гравці національної збірної команди України 2022 р. в післяматчевих коментарях послуговуються виключно українською мовою, на відміну від попереднього року. Також на сторінках офіційних сайтів клуби майже завжди використовують державну мову, що відповідає законодавству. На відеохостингу «Ютуб» найменування українською та англійською мовами по 40,48 %, українською, англійською – 4,76 %, а російською – усього 7,14 %.

Багато помилок коментатори допускають під час опису, пояснення та висловлення власної думки, що спричиняються складною взаємодією мовних чинників у процесі побудови повідомлення, тобто футбольного коментаря; для досягнення комунікативної мети мають дотримуватися норм комунікації, щоб бути максимально зрозумілим глядачам.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ФУТБОЛІ	12
1.1. Питання мовної ситуації в соціолінгвістиці.....	12
1.2. Вплив футболу на поширення українства в кінці ХІХ – початку ХХ ст.	18
1.3. Сутність понять «мова футболу», «футбольний дискурс» і мовна ситуація у футболі України до й під час повномасштабного вторгнення в матеріалах засобів масової інформації	20
РОЗДІЛ 2. СТАН УЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФУТБОЛЬНОМУ ПРОСТОРІ	24
2.1. Мова коментарів головних тренерів	24
2.2. Використання української мови гравцями національної збірної.....	31
2.3. Функціонування державної мови на клубних сайтах.....	34
2.4. Мовні вподобання в назвах офіційних сторінок відеохостингу «Ютуб» професіональних клубів України	39
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ТИПОВІ МОВНІ ПОМИЛКИ ФУТБОЛЬНИХ КОМЕНТАТОРІВ» ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «МОВНІ ДЕВІАЦІЇ» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	43
3.1. Вивчення мовних девіацій у мовознавстві	43
3.2. Загальна характеристика мовлення коментатора	45
3.3. Порухення норм української мови	47
3.4. Девіації, пов’язані з мовним кодом	49
3.5. Вправи й комплекс тестових завдань.....	52
ВИСНОВКИ.....	63

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	66
ДОДАТКИ.....	73
Додаток А. Мовні девіації коментаторів	73
Додаток Б. Наочний матеріал до теми «Типові мовні помилки футбольних коментаторів»	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПФЛ – Професіональна футбольна ліга;

СК – спортивний клуб;

УПЛ – Українська Прем'єр-Ліга;

ФК – футбольний клуб.

ВСТУП

Умови функціонування, сфера, середовище вживання мови є ключовими в соціолінгвістиці, тому що мова – це ознака самоідентифікації людини, її духовної культури, держави, яка перебуває в тісному зв'язку із суспільством. В Україні проблема вибору мови спілкування, на території якої активно, крім державної, функціонують інші мови, що створює досить серйозну загрозу безпеці, є актуальною для українських науковців. Для забезпечення дійсно повноцінного використання української мови в усіх сферах потрібні тривалі зусилля держави й суспільства. Соціолінгвістичні дослідження якнайкраще відображають мовну ситуацію за різними параметрами, дають уявлення про вподобання та переконання українців щодо мови. Теоретичні основи соціолінгвістичних розвідок обґрунтували Г. Залізняк, Л. Масенко, Г. Мацюк. Аспекти сучасної мовної ситуації в нашій країні розглядали О. Вишняк, М. Лесюк, Я. Радевич-Винницький, В. Штефан. Нині велика роль у піднесенні престижу держави належить сучасному футбольному простору України. Вплив перших футбольних колективів на поширення українства досліджували В. Борейко, Б. Ведмеденко, В. Гаджега, М. Зубалій, В. Марчук, Р. Мелех, В. Мужичок, В. Соломонко, Й. Фалес, І. Чорнобай, І. Якимишин. Мовні девіації під час коментування поєдинків представлені дослідженнями Ф. Бацевича, у яких автор подає детальну класифікацію, пов'язану з мовною та комунікативною компетенціями. Зауважимо, відомими роботами в галузі помилкознавства є наукові розвідки дослідників: П. Дудик, І. Колесникова, І. Кочан, М. Кочерган, О. Мохненко, О. Пономарів, В. Черниш. Особливості футбольних коментарів детально описала в статті С. Алексенко. Проте українській науці не вистачає праць, присвячених мовній ситуації у футбольній сфері, а отже, потребує ґрунтовного дослідження в умовах стрімкого суспільного розвитку. Окрім того, це важливий напрям сучасної

соціолінгвістики, який може стати науковим підґрунтям у розв'язанні мовних проблем України, що й зумовлює актуальність теми.

Мета дипломної роботи – дослідити функціонування української мови в сучасному футболі.

Досягнення сформульованої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- схарактеризувати вивчення питання мовної ситуації в соціолінгвістиці;
- описати вплив футбольних колективів на поширення українства в кінці XIX – початку XX ст.;
- визначити сутність понять «мова футболу», «футбольний дискурс» і мовну ситуацію у футболі України в матеріалах засобів масової інформації до й під час повномасштабного вторгнення;
- порівняти мову офіційних коментарів головних тренерів Української Прем'єр-Ліги, гравців національної збірної;
- промоніторити дотримання мовного закону на сайтах професіональних футбольних клубів України;
- визначити мову найменувань клубних сторінок відеохостингу «Ютуб»;
- схарактеризувати особливості вивчення теми «Типові мовні помилки футбольних коментаторів» із дисципліни «Мовні девіації»;
- розробити вправи та комплекс тестових завдань.

Об'єкт дослідження – українська мова у футбольному просторі України, а **предмет** – використання державної мови в українському професіональному футболі й мовні помилки під час коментування матчів.

Джерельною базою дослідження є відеоматеріали коментарів головних тренерів Української Прем'єр-Ліги, гравців збірної команди України, назви офіційних клубних сторінок відеохостингу «Ютуб», футбольні поєдинки й сайти клубів усіх українських професіональних ліг сезону 2022–2023 рр.

Методологічною основою є праці Ф. Бацевича, Л. Масенко, Г. Мацюк, Г. Онуфрієнко, М. Пилинського та ін.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі використано *системний аналіз* (систематизація поняттєвого апарату й визначення мовного середовища, яке аналізується); *порівняльно-історичний* метод (з'ясування змін, особливостей мовної ситуації у футбольній сфері); прийоми *спостереження* (визначення вибору мови й помилок) та *кількісних підрахунків* (опрацювання отриманих даних).

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі функціонування української мови в сучасному футболі. Здійснено спробу описати загальний стан використання державної мови наставниками клубів, гравцями збірної команди, футбольними сайтами й у назвах клубних сторінок відеохостингу «Ютуб», а також визначено типові мовні помилки коментаторів. У роботі вдосконалено й поглиблено розуміння сутності поняття «мова футболу», що уможливило подальше дослідження футбольного простору України.

Теоретичне значення роботи. Опрацьований матеріал дозволяє глибше зрозуміти мовну ситуацію в українському футболі й можливі мовні девіації під час коментування матчів. Проаналізовані положення є інформаційним джерелом для розвідок у футбольній сфері.

Практичне значення дипломної роботи полягає в тому, що результати можуть бути використані при викладанні курсів соціолінгвістики й мовних девіацій на філологічних спеціальностях закладів вищої освіти, проведенні спецкурсів і спецсеминарів, у написанні курсових і дипломних робіт.

Апробація результатів. Основні положення роботи заслуховувалися на Університетській науковій конференції (м. Хмельницький), Всеукраїнському семінарі «Полоністика на Поділлі» (м. Хмельницький), науковій конференції «Нові парадигми сучасної філології» (м. Кам'янець-Подільський). Також з теми дослідження буде опубліковано дві статті: «Особливості вивчення теми “Типові мовні помилки футбольних коментаторів” із дисципліни “Мовні девіації” в закладах вищої освіти» («Наукові праці студентів та магістрантів навчально-наукового інституту української філології та журналістики КПНУ

ім. Івана Огієнка», м. Кам'янець-Подільський), «Українська мова в сучасному футболі: соціолінгвістичний аспект» («Поділля. Філологічні студії», м. Хмельницький). Доречно зазначити статті, що присвячені дослідженню мови у футболі Хмельниччини: «Семантико-мотиваційні особливості власних назв футбольних команд Хмельницької області» («Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики», м. Умань), «Структурно-дериваційні особливості футболкомандонімів Хмельниччини» («Поділля. Філологічні студії», м. Хмельницький).

Структура роботи складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (72 позиції) та двох додатків. Загальний обсяг роботи – 87 с., основної частини – 70 с.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ФУТБОЛІ

1.1. Питання мовної ситуації в соціолінгвістиці

Мова є важливою складовою в процесі формування людини, виступає засобом комунікації, невід'ємний компонент етносу. Окрім того, це один із чинників формування національної самоідентифікації людини й інструмент накопичення знань.

Мовну політику країни в наукових працях розглядали Ю. Бестерс-Дільгер, Л. Біланюк, В. Жадько [3, 4, 5, 6, 7, 26]. Теоретичні основи соціолінгвістичних розвідок обґрунтували Г. Залізник, Л. Масенко, Г. Мацюк [28, 43, 44]. На двомовності в суспільстві наголошували О. Виноградова, Н. Деркач, О. Ключева, В. Скляр, С. Узунов, Т. Федорчук, Н. Шумарова [14, 21, 59, 60, 63, 69]. Суржик у соціолінгвістиці вивчали І. Брага, В. Хмелько, Г. Юзевський [12, 64, 70]. Аспекти сучасної мовної ситуації в нашій країні розглядали О. Вишняк, М. Лесюк, Я. Радевич-Винницький, В. Штефан [15, 40, 57, 68]. Також необхідно звернути увагу на дослідження мовного питання в сфері освіти, які проводили М. Бойко, М. Вінтонів, О. Данилевська, О. Калиновська, С. Ніколаєва [27, 30]. Зауважимо, відомими роботами в галузі помилкознавства є розвідки дослідників: П. Дудик, І. Колесникова, І. Кочан, М. Кочерган, О. Мохненко, О. Пономарів, В. Черниш [24, 34, 36, 38, 50, 55, 65]. Основи мовної комунікації розглядали Л. Кравченко, В. Паращук, М. Попович, О. Семенюк, О. Яшенкова [39, 56, 58, 72]. Помилки в засобах масової інформації вивчав А. Капелюшний [31, 32].

О. Прудникова зауважує, що мова – це один із найважливіших засобів спілкування громадян, висловлення думок, почуттів, властивість кожної нації та конкретно існує як мовна діяльність представників етнічної спільноти, а

тому, також необхідно розрізняти поняття «українська мова», «національна мова», «літературна мова», «державна мова».

Українська мова – національна мова українців, якою послуговуються не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Зазначимо, поняття «національна мова» охоплює загальнонародну мову, тобто:

- 1) літературну мову;
- 2) діалекти;
- 3) професійну лексику;
- 4) соціальний жаргон;
- 5) розмовні слова.

Отже, національна мова – це «сукупність усіх слів, граматичних форм й особливостей вимови людей, які спілкуються цією мовою». Українська мова в її сучасному стані є досить складним явищем, яке об'єднує літературну мову, територіальні й професійні діалекти, просторіччя, соціальні жаргони, суржик. Довершеною формою існування української національної мови, її певним різновидом є літературна мова [49, с. 12].

Літературна мова – це унормована форма загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей:

- 1) державні й громадські установи;
- 2) засоби масової інформації;
- 3) художню літературу;
- 4) науку;
- 5) театр;
- 6) освіту;
- 7) побут людей.

Особливостями літературної мови, завдяки якій вона однакова на всій території функціонування, є:

- 1) унормованість;
- 2) багатофункціональність;

- 3) стандартність;
- 4) уніфікованість;
- 5) загальнообов'язковість;
- 6) стилістична розгалуженість;
- 7) наявність усної та писемної форм вираження;
- 8) багатий та різноманітний словниковий склад;
- 9) має розвинену систему;
- 10) форми слів;
- 11) типи словосполучень і речень;
- 12) усталеність у наголошуванні слів, способах їх творення тощо.

В Україні літературною мовою послуговуються у всіх сферах суспільного життя. Також її функціональне призначення в житті української нації полягає в обслуговуванні всіх сфер діяльності суспільства:

- 1) мова державного функціонування в Україні;
- 2) спілкування людей у матеріально-виробничій, культурній сферах;
- 3) засоби вираження національної культури;
- 4) національна самосвідомість українців.

Державна мова – це мова корінного населення на законодавчому рівні й уживання якої є обов'язковим в органах державного управління, громадських організаціях, на підприємствах, державних установах, закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку й інформації [49, с. 12–13].

В українській науці, зазначає Г. Мацюк, увага до мовного облаштування світу й України зросла після 1991 р. Дослідники почали цікавитися мовною політикою, вивчати соціолінгвістичні праці інших науковців [45, с. 66], адже дослідження мовної ситуації в країні й окремих регіонах, з'ясування причин впливу на формування мовної поведінки особистості в умовах білінгвізму – це важливий та актуальний напрям у розв'язанні мовних проблем [16, с. 62].

Важливим чинником є мова, яка об'єднує суспільство, дозволяє йому самовизначитися, усвідомити й встановити культурну своєрідність, головний

інструмент комунікації у налагодженні відносин. Тобто забезпечує культурну спадкоємність, етнічну своєрідність і формування національної культури, а також має велике значення для формування національної спільності. Варто зауважити, самоствердження будь-якої нації – це державний статус мови, що законодавчо забезпечує її функціонування в суспільстві, зберігає необхідну єдність народу в історичній зміні поколінь [49, с. 13–14].

Мовна ситуація є одним із основних понять у сучасній соціолінгвістиці, яке відображає стан використання мови чи мов у суспільстві. Зміст залежить від мовної політики держави, планування в книгодрукуванні, від наповнення інформаційного простору, мовного виховання, сфери, середовище вживання, форми існування. Також аналітичний підхід пов'язаний із визначенням стану мовної ситуації, залежно від якого держава розробляє мовну політику [45, с. 66].

Мовна політика – «свідомий і цілеспрямований вплив, який має на меті сприяти ефективному функціонуванню мови в різних сферах її застосування; сукупність ідеологічних принципів і практичних заходів щодо розв'язання мовних проблем у суспільстві, державі; сукупність заходів, спрямованих на надання мовному розвитку бажаного спрямування» [37, с. 18].

Українська мова виконує функції міжетнічного спілкування, є гарантією захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, фактор єдності, національної безпеки України:

- 1) захист державного статусу української мови;
- 2) українська мова як мова міжетнічного спілкування в Україні;
- 3) інструмент об'єднання українського суспільства, зміцнення державної єдності, територіальної цілісності, незалежної державності, безпеки;
- 4) застосування української мови як державної на всій території України у сферах суспільного життя, у міжнародному спілкуванні, під час здійснення представницьких функцій;

5) розвиток української мови для зміцнення національної ідентичності, збереження національної культури, традицій, звичаїв, історичної пам'яті та забезпечення її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації;

б) підтримка української мови шляхом сприяння:

а) володінню українською мовою громадянами України;

б) розвитку української жестової мови;

в) застосуванню української мови відповідно до вимог правопису;

г) вживанню замість іншомовних українських слів;

г) запобіганню вульгаризації української мови та змішування її з іншими мовами;

д) поширенню знань про українську мову та її роль у розвитку культури;

е) популяризації діалектів і говірок української мови, їх збереження;

є) вивченню української мови в Україні й за кордоном;

7) поширення української мови у світі, сприяння в задоволенні мовних потреб закордонних українців і громадян України [49, с. 20–21].

Г. Мацюк зауважує, мовну ситуацію описують за допомогою кількісних, якісних, оцінних характеристик. Кількісні передбачають:

1) знання мов або їхніх форм, які вживаються в певній мовній ситуації;

2) кількість мовців, що використовують мови щодо загальної кількості населення країни чи регіону;

3) перелік домінуючих мов чи форм;

4) показники кількості мовців і комунікативних сфер потужності мов.

До якісних характеристик належать:

1) різновид однієї мови чи різні мови;

2) споріднені мови чи неспоріднені;

3) функціональна рівнозначність чи нерівнозначність;

4) місцева мова чи іноземна.

Оцінні ознаки мовної ситуації:

1) внутрішня оцінка (носії мови розкривають комунікативну придатність і престижність; прихильність до рідної мови);

2) зовнішня оцінка (отримують з уст носіїв інших мов) [45, с. 66–67].

У неконтрольованому мовленні, коли люди не відчують необхідності постійного розрізнення мовних кодів, відбувається змішування українсько-російського мовлення. Також часто контрольованість або неконтрольованість мовлення вже не має значення, тому що респонденти «просто не відчують різниці між українським і російськими мовними кодами, сприймаючи їх як єдине джерело мовних засобів» [16, с. 73].

Л. Масенко вважає, в Україні питання, пов'язані з білінгвізмом, мовно-культурна асиміляція, внаслідок якої частина людей спілкується російською, зняла в їхній свідомості сприйняття в протиставних категоріях «іншої» мови й почала сприйматися як «своя» [42, с. 45–46].

Місце мови в житті людини й суспільства загалом визначає вагу мови в політиці. Якщо існує одночасно дві й більше мов, мовна політика є ключовим складником політичного життя в країні. Ситуація багатомовності передбачає унормування мовних процесів, статусів мов і галузей використання, умов, що підтвердять дотримання мовного законодавства.

М. Бойко й М. Вінтонів зазначають, що існування різних мов залежить від визначення проблеми загальної та персональної ідентичності, приписами, переконаннями щодо мов. Також значну роль у двомовності відіграє сфера освіти, тому що в районах поширення білінгвізму визначальним чинником є загальноосвітній навчальний заклад, який сприяє розвитку мови. Відкритий інформаційно-комунікативний простір – це ключовий чинник поширення двомовності. Утвердження позицій інформаційного суспільства спричинило нерозривний взаємозв'язок понять «суспільство», «інформація» та «мова». Отже, інформація – адаптація сучасного суспільства до нових умов життя та розвитку [16, с. 63–65].

О. Данилевська наголошує, що саме держава має відповідати за якість мовної освіти перед українцями, бо мовна компетентність є визначальною та надзвичайно важливою. Країна повинна регулярно проводити моніторинги, організовувати ради з контролю функціонування української мови в закладах освіти, стимулювати громадські ініціативи [19, с. 27–30].

Ситуацію з українсько-російським мовним гібридом, або напівмовністю, що формує людину зі значно послабленою, роздвоєною етнічною свідомістю, може покращити освіта із засобами масової інформації [16, с. 73].

Отже, сфера соціолінгвістичних досліджень залежить від потреб і рівня тих мовних проблем, які мають місце в сучасному суспільстві. Визначення мовної ситуації країни загалом спрямовано для розширення інформаційної бази стану вживання української мови.

1.2. Вплив футболу на поширення українства в кінці XIX – початку XX ст.

Історичні аспекти українського футболу мають важливе значення для розуміння минулого попередніх поколінь, а також неймовірного прагнення українців зберегти національну самоідентифікацію в непростих умовах.

У Львові в 1889 р. відбулося знайомство галичан із футболом (команда чеського гімнастичного товариства «Сокіл»). З 1891 р. галицька молодь грала у футбол за правилами й описом гри Е. Ценара в книзі «Гімнастичні ігри шкільної молоді», а вже через рік у наступній роботі автор розповідає, як група вчителів показала «гру» з цими правилами.

У довіднику «Календар “Сокола”» вперше видано українською мовою нову редакцію «Правил гри у футбол», які Асоціація затвердила на початку 1894 р. Вдруге правила В. Лаврівський видав у 1900 р. в монографії «Копана: після Осипа Кленки» [47, с. 21–25; 61, с. 179–186; 66, с. 60–61].

Р. Мелех зазначає, що весною 1900 р. започатковано проведення матчів між командами гімназій та шкіл. Гімназисти Першої української академічної гімназії грали у футбол на спортивному майданчику в парку «Знесіння» під керівництвом Р. Цеглинського. У 1903 р. І. Боберський, професор Першої української академічної гімназії при Львівському цісарсько-королівському університеті, стає тренером команди «Україна», засновує футбольний клуб. При цьому команда має червоно-чорні й синьо-жовті кольори. Створює «Український спортивний кружок» із футбольною командою «УСК». У 1911 р. завдяки І. Боберському викуплена земельна ділянка під будівництво стадіону «Сокола-Батька» для українців [61, с. 179–186].

Футбол Закарпаття розвивався на національній основі, створені команди словацькі, угорські, українські, єврейські, румунські. Одна з перших команд заснована 1910 р. – Ужгородський атлетичний клуб; «Русь» Ужгород (1925), Ужгородський гімнастичний клуб (1918), українська команда вчителів [17, с. 26–41; 66, с. 78; 71, с. 225–232].

У 1936 р. синьо-жовта команда «Довбуш» із міста Чернівці не програла жодної гри, стала чемпіоном Буковини й здобула право виступати у вищій державній лізі Румунії [51, с. 93–109].

Багато футболістів українських команд, національно свідомих патріотів, загинули за волю свого народу, незалежність і соборність держави в роки Першої світової війни. Пізніше футбольний клуб «Україна» відновлює свою діяльність, стає провідним клубом Польщі. Також команда посідає високі місця в чемпіонаті Львівської області. 1944 р. у Львові швидко відродилося футбольне життя, хоча ще тривала війна. З'явилися нові колективи, але не було вже багатьох українських клубів, футболістів, які залишили рідний край. Вони закладали основу українського футболу в діаспорі, де команди ставали переможцями любительських змагань у США [29, с. 11–20; 62, с. 140–146; 66, с. 63–64, 71].

Отже, на етнічних українських землях створювалися перші футбольні клуби, які мали вплив на поширення українства в кінці XIX – початку XX ст., також команди допомагали об'єднати суспільство на національному ґрунті.

1.3. Сутність понять «мова футболу», «футбольний дискурс» і мовна ситуація у футболі України до й під час повномасштабного вторгнення в матеріалах засобів масової інформації

Невід'ємною частиною публічного життя є сфера українського футболу. Часто відомі гравці в офіційних коментарях, інтерв'ю та публічних виступах використовують російську мову, що призводить до конфліктів у суспільстві.

Публічні виступи, коментарі й пресконференції, у яких беруть участь усі українські футболісти, тренери, представники Української асоціації футболу або клубів, у тому числі, після завершення офіційних виступів, повинні бути українською, що і є в нашому розумінні мовою футболу. Тому, футбольний дискурс – це тематична зорієнтованість на футбол, яка складається з мови правил, регламентів, інформації, публіцистики, коментарів, гравців, тренерів, суддів, власників клубів, журналістів, коментаторів, уболівальників [25].

Варто зауважити, усі футбольні заходи, у тому числі міжнародні, мають проводитися в Україні державною мовою, статус якої закріплено в статті Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Інформаційні й інші оголошення під час проведення матчу, вхідні квитки для відвідування змагань, інформаційна продукція повинні бути українською, але під час міжнародних заходів передбачено дублювання іншими мовами [20].

Мова приватного спілкування футболістів не є сферою дії зазначеного закону. Підготовка гравців повинна бути комплексною та концентруватися як на досягненні спортивного результату, громадянській позиції, так і на принципах спортивної дипломатії.

Гравці й тренери з часом почали переходити в офіційному спілкуванні на українську мову. Наприклад, наставник збірної О. Петраков: «Мені ніхто не казав це зробити. Я ніколи не говорив українською. Учив, але не говорив. Київ був російськомовний. Зараз уже ні, але мені 64 роки». Також наголосив, що український тренер повинен спілкуватися лише державною мовою [18].

Лідер національної команди А. Ярмоленко перед матчем із Казахстаном в Астані всю пресконференцію провів українською мовою: «Я трішки раніше соромився. З батьками вдома я розмовляю українською, але не бездоганно. Мені здавалося, що будуть сміятися через допущені помилки. Після одного інтерв'ю почув схвальні відгуки, тому й вирішив розмовляти рідною. Якщо всім подобається, буду й надалі говорити українською» [23].

Футболіст збірної Р. Яремчук зазначив: «У нашій державі повинна бути тільки одна мова – українська. Діти мають учити тільки українську мову. Але якщо ти хочеш розмовляти з кимось російською – будь ласка. У мене багато друзів із “Динамо” й “Шахтаря”, які говорять російською. Це нормально. Я зі своєю дитиною розмовляю українською мовою» [11].

В українському футболі мають місце скандали, пов'язані з мовою. До прикладу, конфлікт між головним тренером ФК «Львів» В. Шумським і арбітрами поєдинку. У другому таймі матчу львівського клубу з «Колосом» головний суддя В. Копієвський показав наставнику львів'ян жовту картку після того, як тренер сказав резервному судді, щоб той розмовляв державною мовою. В. Шумський прокоментував: «Я хочу спілкуватися українською, а мені за це дають жовті картки. Не розумію, за що отримав попередження. Хотів би, щоб бригада арбітрів відповіла всій Україні, за що вони мені дали жовту картку, тому що так не може бути» [54].

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України багато представників футболу змінили мову спілкування. Наприклад, відмовився від використання російської колишній гравець ФК «Металіст» О. Горяїнов. Він зауважив: «Шкода, що раніше соромився розмовляти українською мовою. Не

хотів переплутати слова. Зараз повністю переходжу на рідну. Читаю, слухаю, дивлюся – усе українською. Російську, сподіваюся, згодом ніхто не буде згадувати» [46].

С. Ребров зізнався, що вчить українську й намагається вживати вдома з дітьми державну мову: «Я говорю українською мовою. У громадян нашої країни зараз розуміння, наскільки вона є важливою. Упевнений, що всі ми перейдемо, тому що знаємо, наскільки це необхідно для самого себе. Не дуже приємно розмовляти мовою країни-агресора» [10].

А. Бондаренко, гравець донецького «Шахтаря», висловився, чому буде говорити українською: «До початку вторгнення РФ я справді спілкувався російською мовою. Але зараз я вирішив намагатися розмовляти українською. Можливо, будуть помилки, але українською. Мені соромно говорити мовою людей, які нищать нашу державу» [9].

Ще один гравець донеччан, вінгер М. Мудрик, прокоментував мовне питання: «Це принципова позиція. Тому що неприємно, коли ти розмовляєш тією мовою, якою віддають накази вбивати наших людей» [13].

Форвард національної збірної команди України, Р. Яремчук, розповів, чому гравці почали спілкуватися винятково українською мовою: «Це було особисте рішення футболістів, тому що в нас кожний самостійно вирішує, якою мовою йому говорити. Зараз у всіх бажання спілкуватися українською мовою. Усі розуміють, що відбувся переломний момент» [8].

Отже, футбол має національну ідентичність, відображає сучасне життя держави, її майбутнє. Провідні представники української футбольної сфери – це не тільки про конкретного гравця, тренера чи збірну команду, а й про імідж, авторитет, репутацію країни.

Ще в кінці XIX – на початку XX ст., коли почали створювати перші футбольні команди на українських землях, адже футбол допомагав об'єднати українців усіх верств населення, хоч і не був доступним для більшості через відсутність умов і фахівців.

Термін «мовна ситуація» є одним із ключових у соціолінгвістиці, адже проблема вибору мови спілкування в Україні, на території якої активно, крім державної, функціонують інші мови є актуальною. Але після початку війни, тобто повномасштабного вторгнення, суспільство почало усвідомлювати всі загрози, пов'язані зі специфікою білінгвального стану країни. Державна мова зберігає необхідну єдність народу, тобто об'єднує його в часі, географічному й соціальному просторі. Мова має значення для формування особистості, національної згуртованості й етнічної спільності. Громадянин, що не знає державної мови обмежений у соціальному розвитку, духовно неповноцінний, не усвідомив себе частиною національної культури, країни, в якій проживає, її національні цінності.

Розуміння понять «мова футболу», «футбольний дискурс» важливі для дослідження мовної ситуації в сфері футболу, що має вплив на консолідацію суспільства, підтримку в умовах війни, зміцнення національних інтересів у світі.

РОЗДІЛ 2

СТАН УЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФУТБОЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Мова коментарів головних тренерів

Дослідження має на меті окреслити становище й тенденції, пов'язані з функціонуванням державної мови у футболі. Усього проаналізовано офіційні коментарі наставників команд (або виконувачів обов'язків) професіональних клубів Української Прем'єр-Ліги (УПЛ) сезонів 2021–2022 рр. (станом на 24.02.2022), 2022–2023 рр. (станом на 03.12.2022).

Після закінчення матчу клуб-господар повинен організувати проведення пресконференції з участю головних тренерів обох команд. Також для клубів УПЛ може бути проведена зустріч перед матчем із наставником і гравцями. Окрім того, коротке інтерв'ю з учасниками поєдинку є обов'язковим і має відбутися до початку пресконференції.

До уваги беремо офіційні коментарі, тривалість яких довільна. На нашу думку, обсяг аналізованого матеріалу дозволяє робити достовірні висновки, оскільки були опрацьовані відеоматеріали клубних сторінок відеохостингу «Ютуб», що зазначено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Мова коментарів наставників клубів УПЛ

№ з/п	Головний тренер, футбольний клуб; дата й місце народження, громадянство; офіційний клубний канал (відеохостинг «Ютуб»), URL	Мова
1	2	3
Сезон 2021–2022 рр. (станом на 24.02.2022)		
1	Ю. Вірт, «Верес» (Рівне); 04.05.1974 (48 р.), м. Львів, Львівська обл., громадянство України; VERES TV, URL : https://www.youtube.com/@veresclub1957	українська
2	Ю. Максимов, «Ворскла» (Полтава); 08.12.1968 (53 р.), м. Херсон, Херсонська обл., громадянство України;	українська, російська

1	2	3
	FC Vorskla, URL : https://www.youtube.com/@vorskla	
3	О. Рябокони, «Десна» (Чернігів); 21.02.1964 (58 р.), м. Київ, громадянство України; Desna FC, URL : https://www.youtube.com/@FCDesna	українська
4	М. Луческу, «Динамо» (Київ); 29.07.1945 (77 р.), м. Бухарест, Румунія, громадянство Румунії; ФК «Динамо» Киев, URL : https://www.youtube.com/@fcdk	румунська
5	І. Йовичевич, «Дніпро-1» (Дніпро); 30.11.1973 (49 р.), м. Загреб, Хорватія, громадянство Хорватії; Спортивний Клуб Дніпро-1, URL : https://www.youtube.com/@SportsClubDnipro1	українська
6	В. Скрипник, «Зоря» (Луганськ); 19.11.1969 (53 р.), м. Новомосковськ, Дніпропетровська обл., громадянство України; ФК Зоря Луганськ / FC Zorya Luhansk, URL : https://www.youtube.com/@zoryaluhansk1923	російська
7	С. Лавриненко, «Інгулець» (Петрове); 17.02.1975 (47 р.), м. Покров, Дніпропетровська обл., громадянство України; ФК ІНГУЛЕЦЬ, URL : https://www.youtube.com/@FCInhulets	російська
8	Я. Вишняк, «Колос» (Ковалівка); 22.07.1982 (40 р.), м. Київ, громадянство України; FC Kolos Kovalivka, URL : https://www.youtube.com/@fckoloskovalivka	українська
9	О. Дулуб, «Львів»; 20.09.1965 (57 р.), м. Калинковичі, Білорусь, громадянство Білорусі; ФК «Львів», URL : https://www.youtube.com/@user-uv1dt4sq3j	російська
10	О. Маркевич, «Маріуполь»; 04.05.1978 (44 р.), громадянство України; Mariupol FC, URL : https://www.youtube.com/@fcimtv	українська
11	В. Кривенцов, «Металіст 1925» (Харків); 31.07.1973 (49 р.), м. Донецьк, Донецька обл., громадянство України; FC Metalist 1925, URL : https://www.youtube.com/@FCMetalist1925	російська
12	В. Шаран, «Минай»;	українська

1	2	3
	18.09.1971 (51 р.), с. Маріямпіль, Івано-Франківська обл., громадянство України; FC MINAJ, URL : https://www.youtube.com/@FcMinaj	
13	Ю. Гура, «Олександрія»; 08.08.1976 (46 р.), громадянство України; ФК Олександрія, URL : https://www.youtube.com/@user-oo3bm5ef2z	російська
14	Л. Кучук, «Рух» (Львів); 27.08.1959 (63 р.), м. Мінськ, Білорусь, громадянство Білорусі; Ruh TV, URL : https://www.youtube.com/@ruhtv	російська
15	Р. Григорчук, «Чорноморець» (Одеса); 22.05.1965 (57 р.), с. Королівка, Івано-Франківська обл., громадянство України; CHORNOMORETS TV, URL : https://www.youtube.com/@CHERNOMORETSTV	українська, російська
16	Р. Де Дзербі, «Шахтар» (Донецьк); 06.06.1979 (43 р.), м. Брешия, Італія, громадянство Італії; FC Shakhtar Donetsk, URL : https://www.youtube.com/@fcshakhtar	італійська
Сезон 2022–2023 рр. (станом на 03.12.2022)		
17	Ю. Вірт, «Верес» (Рівне); 04.05.1974 (48 р.), м. Львів, Львівська обл., громадянство України; VERES TV, URL : https://www.youtube.com/@veresclub1957	українська
18	В. Скрипник, «Ворскла» (Полтава); 19.11.1969 (53 р.), м. Новомосковськ, Дніпропетровська обл., громадянство України; FC Vorskla, URL : https://www.youtube.com/@vorskla	українська, російська
19	М. Луческу, «Динамо» (Київ); 29.07.1945 (77 р.), м. Бухарест, Румунія, громадянство Румунії; ФК «Динамо» Київ, URL : https://www.youtube.com/@fcdk	румунська
20	О. Кучер, «Дніпро-1» (Дніпро); 22.10.1982 (40 р.), м. Київ, громадянство України; Спортивний Клуб Дніпро-1, URL : https://www.youtube.com/@SportsClubDnipro1	українська
21	П. ван Леувен, «Зоря» (Луганськ); 08.08.1969 (53 р.), м. Ассен, Нідерланди, громадянство Нідерландів;	російська

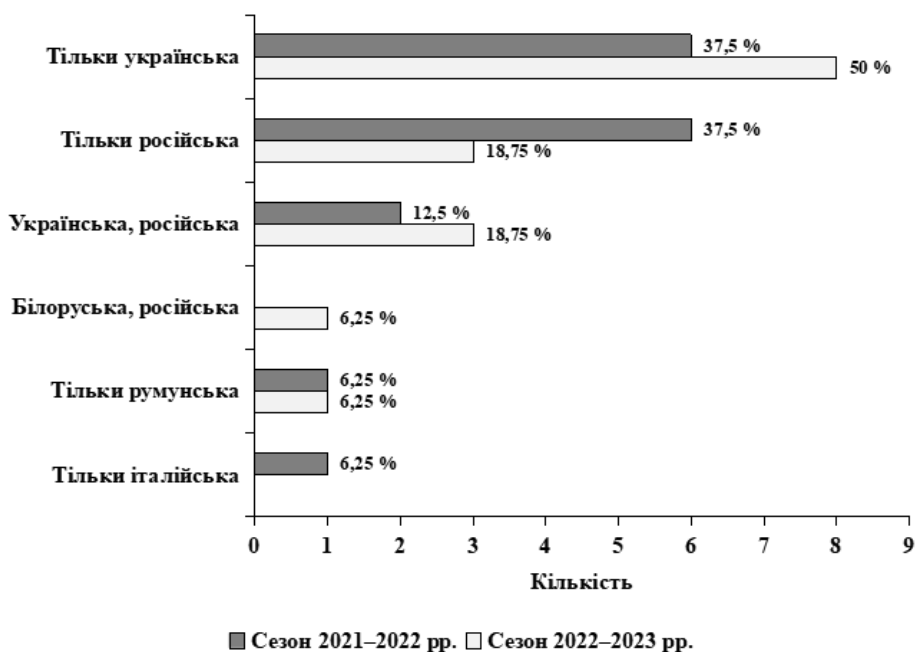
1	2	3
	ФК Зоря Луганськ / FC Zorya Luhansk, URL : https://www.youtube.com/@zoryaluhansk1923	
22	М. Бартулович, «Інгулець» (Петрове); 05.10.1986 (36 р.), м. Какань, Боснія і Герцеговина, громадянство Хорватії; ФК ІНГУЛЕЦЬ, URL : https://www.youtube.com/@FCInhulets	українська
23	Я. Вишняк, «Колос» (Ковалівка); 22.07.1982 (40 р.), м. Київ, громадянство України; FC Kolos Kovalivka, URL : https://www.youtube.com/@fckoloskovalivka	українська
24	Ю. Вернидуб, «Кривбас» (Кривий Ріг); 22.01.1966 (56 р.), м. Житомир, Житомирська обл., громадянство України; ФК «Кривбас» Кривий Ріг, URL : https://www.youtube.com/@fckryvbas	українська, російська
25	О. Дулуб, «Львів»; 20.09.1965 (57 р.), м. Калинковичі, Білорусь, громадянство Білорусі; ФК «Львів», URL : https://www.youtube.com/@user-uv1dt4sq3j	російська, білоруська
26	О. Ратій, «Металіст» (Харків); 05.07.1970 (52 р.), м. Харків, Харківська обл., громадянство України; FC METALIST, URL : https://www.youtube.com/@FCMETALISTUA	українська
27	Е. Галовський де Ласерда, «Металіст 1925» (Харків); 16.06.1980 (42 р.), м. Можі-дас-Крузіс, Бразилія, громадянство України; FC Metalist 1925, URL : https://www.youtube.com/@FCMetalist1925	російська
28	В. Шаран, «Минай»; 18.09.1971 (51 р.), с. Маріямпіль, Івано-Франківська обл., громадянство України; FC MINAJ, URL : https://www.youtube.com/@FcMinaj	українська
29	Ю. Гура, «Олександрія»; 08.08.1976 (46 р.), громадянство України; ФК Олександрія, URL : https://www.youtube.com/@user-oo3bm5ef2z	українська
30	Л. Кучук, «Рух» (Львів); 27.08.1959 (63 р.), м. Мінськ, Білорусь, громадянство Білорусі; Ruh TV,	російська

1	2	3
	URL : https://www.youtube.com/@ruhtv	
31	Р. Григорчук, «Чорноморець» (Одеса); 22.05.1965 (57 р.), с. Королівка, Івано-Франківська обл., громадянство України; CHORNOMORETS TV, URL : https://www.youtube.com/@CHERNOMORETSTV	українська, російська
32	І. Йовічевіч, «Шахтар» (Донецьк); 30.11.1973 (49 р.), м. Загреб, Хорватія, громадянство Хорватії; FC Shakhtar Donetsk, URL : https://www.youtube.com/@fcshakhtar	українська

Отже, за результатами дослідження з'ясували, у сезоні 2021–2022 рр. тільки українською розмовляли 6 тренерів, один з яких має громадянство іншої країни, Хорватії (І. Йовічевіч, СК «Дніпро-1»), що становить 37,5 %; тільки російською – 6, 37,5 %, двоє – О. Дулуб, Л. Кучук мають громадянство Білорусі; українською та російською – 2, 12,5 %; тільки румунською – 1, 6,25 % (громадянство Румунії, М. Луческу); тільки італійською – 1, 6,25 % (громадянство Італії, Р. Де Дзербі).

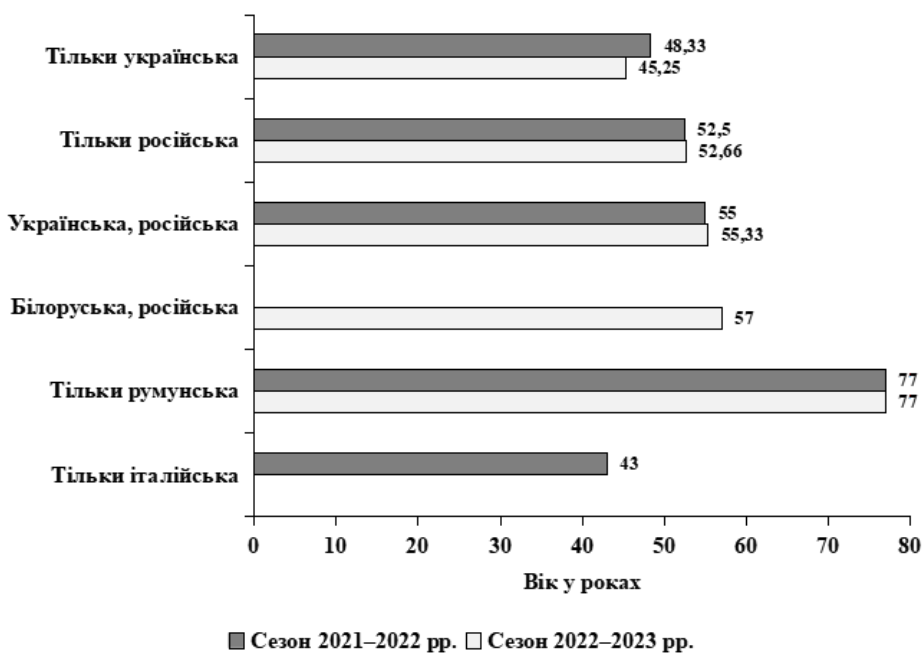
У сезоні 2022–2023 рр. тільки українською спілкувалися 8 наставників, 50 %, М. Бартулович, І Йовічевіч – громадянство Хорватії; тільки російською мовою – 3, 18,75 %, з яких Е. Галовський де Ласерда, тренер ФК «Металіст 1925» (Харків), народився в бразильському місті Можі-дас-Крузіс, проте має громадянство України, Л. Кучук – громадянство Білорусі, а П. ван Леувен – громадянство Нідерландів; тільки румунською – 1, 6,25 % (М. Луческу, громадянство Румунії); українською та російською – 3, 18,75 %; білоруською та російською – 1, 6,25 % (О. Дулуб, громадянство Білорусі). На рис. 2.1 відображено статистику мови наставників клубів УПЛ у порівнянні сезонів 2021–2022 рр. (станом на 24.02.2022), 2022–2023 рр. (станом на 03.12.2022).

Рисунок 2.1 – Мова головних тренерів

Середній вік наставників, що розмовляли тільки українською в сезонах 2021–2022 рр. – 48,33 р., 2022–2023 рр. – 45,25 р., тільки російською – 52,5 р. і 52,66 р. відповідно, українською та російською – 55 р. і 55,33 р. (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Середній вік головних тренерів (станом на 03.12.2022)

Місце народження наставників команд клубів УПЛ представлені такими адміністративно-територіальними одиницями: Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Харківська, Херсонська області й місто Київ, а також низкою європейських країн (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Місце народження наставників УПЛ сезонів 2021–2022 рр., 2022–2023 рр.

Умовні позначки

1	Ю. Вірт, м. Львів, Львівська обл., Україна
2	Ю. Максимов, м. Херсон, Херсонська обл., Україна
3	О. Рябоконь, м. Київ, Україна; Я. Вишняк, м. Київ, Україна; О. Кучер, м. Київ, Україна
4	В. Скрипник, м. Новомосковськ, Дніпропетровська обл., Україна; С. Лавриненко, м. Покров, Дніпропетровська обл., Україна
5	В. Кривенцов, м. Донецьк, Донецька обл., Україна
6	В. Шаран, с. Маріямпіль, Івано-Франківська обл., Україна; Р. Григорчук, с. Королівка, Івано-Франківська обл., Україна
7	Ю. Вернидуб, м. Житомир, Житомирська обл., Україна
8	О. Ратій, м. Харків, Харківська обл., Україна

Отже, спостерігаємо тенденцію збільшення кількості головних тренерів, які в офіційних коментарях послуговуються виключно українською мовою, з

37,5 % до 50 %, тобто на 12,5 %, а російською – зменшення на 18,75 %, з 37,5 % до 18,75 %. Середній вік наставників, що говорять тільки українською зменшився на 3,08 р., з 48,33 р. до 45,25 р., російською – залишився на тому ж рівні.

2.2. Використання української мови гравцями національної збірної

Проаналізовано післяматчеві коментарі футболістів збірної України за 2021 р. (до 24.02.2022), 2022 р. (до 03.12.2022), тривалість яких довільна. Відеоматеріали взяті з офіційної сторінки відеохостингу «Ютуб» Української асоціації футболу, що зазначено в табл. 2.2.

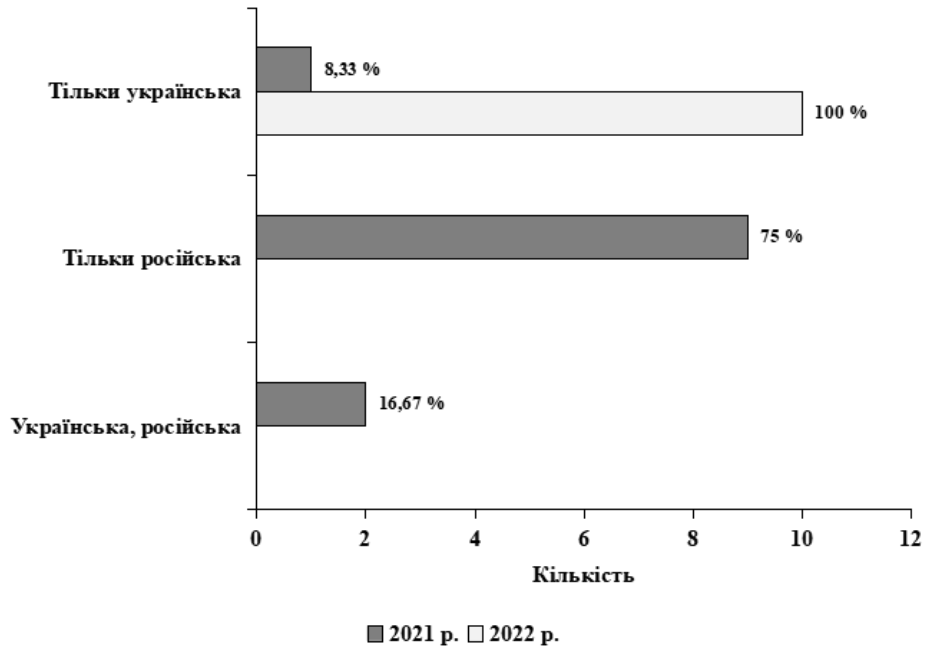
Таблиця 2.2 – Мова гравців національної збірної команди України

№ з/п	Гравець, футбольний клуб; дата й місце народження	Мова
1	2	3
2021 р. (до 24.02.2022); Ukrainian Association of Football, URL : https://www.youtube.com/@uafukraine		
1	Р. Маліновський, «Аталанта» (Бергамо, Італія); 04.05.1993 (29 р.), м. Житомир, Житомирська обл.	російська
2	М. Шапаренко, «Динамо» (Київ); 04.10.1998 (24 р.), смт Велика Новосілка, Донецька обл.	російська
3	І. Забарний, «Динамо» (Київ); 01.09.2002 (20 р.), м. Київ	російська
4	А. Ярмоленко, «Вест Гем Юнайтед» (Лондон, Англія); 23.10.1989 (33 р.), м. Санкт-Петербург, Росія	українська, російська
5	Г. Бушан, «Динамо» (Київ); 31.05.1994 (28 р.), м. Одеса, Одеська обл.	українська, російська
6	О. Караваєв, «Динамо» (Київ); 02.06.1992 (30 р.), м. Херсон, Херсонська обл.	російська
7	В. Миколенко, «Евертон» (Ліверпуль, Англія); 29.05.1999 (23 р.), м. Черкаси, Черкаська обл.	російська
8	О. Зінченко, «Манчестер Сіті» (Англія); 15.12.1996 (25 р.), м. Радомишль, Житомирська обл.	російська
9	Є. Макаренко, «Фегервар» (Секешфегервар, Угорщина); 21.05.1991 (31 р.), м. Київ	російська

1	2	3
10	Р. Яремчук, «Бенфіка» (Лісабон, Португалія); 27.11.1995 (27 р.), м. Львів, Львівська обл.	українська
11	Е. Соболев, «Брюгге» (Бельгія); 20.04.1995 (27 р.), м. Вільнянськ, Запорізька обл.	російська
12	А. Трубін, «Шахтар» (Донецьк); 01.08.2001 (21 р.), м. Донецьк, Донецька обл.	російська
2022 р. (до 03.12.2022); Ukrainian Association of Football, URL : https://www.youtube.com/@uafukraine		
13	М. Мудрик, «Шахтар» (Донецьк); 05.01.2001 (21 р.), м. Красноград, Харківська обл.	українська
14	Д. Різник, «Ворскла» (Полтава); 30.01.1999 (23 р.), с. Андріївка, Полтавська обл.	українська
15	Р. Яремчук, «Брюгге» (Бельгія); 27.11.1995 (27 р.), м. Львів, Львівська обл.	українська
16	О. Тимчик, «Динамо» (Київ); 20.01.1997 (25 р.), с. Крикливець, Вінницька обл.	українська
17	А. Довбик, «Дніпро-1» (Дніпро); 21.06.1997 (25 р.), м. Черкаси, Черкаська обл.	українська
18	В. Миколенко, «Евертон» (Ліверпуль, Англія); 29.05.1999 (23 р.), м. Черкаси, Черкаська обл.	українська
19	А. Лунін, «Реал» (Мадрид, Іспанія); 11.02.1999 (23 р.), м. Красноград, Харківська обл.	українська
20	О. Зубков, «Шахтар» (Донецьк); 03.08.1996 (26 р.), м. Макіївка, Донецька обл.	українська
21	А. Ярмоленко, «Аль-Айн» (ОАЕ); 23.10.1989 (33 р.), м. Санкт-Петербург, Росія	українська
22	А. П'ятов, «Шахтар» (Донецьк); 28.06.1984 (38 р.), м. Кропивницький, Кіровоградська обл.	українська

У 2021 р. тільки українською мовою із представниками засобів масової інформації спілкувався Р. Яремчук – 1, 8,33 %; тільки російською – 9, 75 %; українською та російською мовами – 2, 16,67 %. Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України гравці під час розташування в збірній розмовляли виключно українською мовою (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 – Мова футболістів національної команди

Місце народження гравців збірної команди України представлені такими областями: Вінницька, Донецька, Житомирська, Запорізька, Кіровоградська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська, Херсонська, Черкаська й місто Київ (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Місце народження футболістів збірної

Умовні позначки

1	Р. Маліновський, м. Житомир, Житомирська обл., Україна; О. Зінченко, м. Радомишль, Житомирська обл., Україна
2	Р. Яремчук, м. Львів, Львівська обл., Україна
3	Г. Бушан, м. Одеса, Одеська обл., Україна
4	М. Шапаренко, смт Велика Новосілка, Донецька обл., Україна; А. Трубін, м. Донецьк, Донецька обл., Україна; О. Зубков, м. Макіївка, Донецька обл., Україна
5	І. Забарний, м. Київ, Україна; Є. Макаренко, м. Київ, Україна
6	В. Миколенко, м. Черкаси, Черкаська обл., Україна; А. Довбик, м. Черкаси, Черкаська обл., Україна
7	О. Караваєв, м. Херсон, Херсонська обл., Україна
8	Е. Соболев, м. Вільнянськ, Запорізька обл., Україна
9	М. Мудрик, м. Красноград, Харківська обл., Україна; А. Лунін, м. Красноград, Харківська обл., Україна
10	Д. Різник, с. Андріївка, Полтавська обл., Україна
11	О. Тимчик, с. Крикливець, Вінницька обл., Україна
12	А. П'ятов, м. Кропивницький, Кіровоградська обл., Україна

Отже, футболісти у 2022 р. в післяматчевих коментарях послуговуються виключно державною мовою. Перехід гравців на українську ґрунтується на патріотичних мотивах через відкриту агресію РФ проти українського народу.

2.3. Функціонування державної мови на клубних сайтах

У чемпіонаті УПЛ сезону 2022–2023 рр. беруть участь 16 команд. Також зазначимо, що Професіональна футбольна ліга (ПФЛ) складається з першої ліги, 16 команд, і другої – 10 команд (рис. 2.6). Усі клуби в українському футболі мають офіційні сайти або сторінки в соціальних мережах, інформація яких повинна бути державною мовою (табл. 2.3).

Рисунок 2.6 – Клуби УПЛ і ПФЛ

Умовні позначки

1	«Верес» (Рівне)
2	«Буковина» (Чернівці)
3	«Зоря» (Луганськ)
4	«Дніпро-1» (Дніпро); «Кривбас» (Кривий Ріг); «Скорук» (Томаківка)
5	«Ворскла» (Полтава); «Гірник-Спорт» (Горішні Плавні); «Кремінь» (Кременчук); «Полтава»; «Кремінь-2» (Кременчук)
6	«Інгулець» (Петрове); «Олександрія»
7	«Колос» (Ковалівка); «Діназ» (Вишгород); «Чайка» (Петропавлівська Борщагівка); «Нива» (Бузова)
8	«Львів»; «Рух» (Львів); «Карпати» (Львів)
9	«Металіст» (Харків); «Металіст 1925» (Харків)
10	«Минай»; «Хуст»
11	«Чорноморець» (Одеса); «Реал Фарма» (Одеса)
12	«Шахтар» (Донецьк); «Маріуполь»
13	«Динамо» (Київ); «Оболонь» (Київ); «Рубікон» (Київ)
14	«Епіцентр» (Кам'янець-Подільський)
15	«Нива» (Тернопіль)
16	«Полісся» (Житомир); «Звягель»
17	«Прикарпаття» (Івано-Франківськ)
18	«Металург» (Запоріжжя); «Металург-2» (Запоріжжя)
19	«ЛНЗ» (Черкаси)
20	«Чернігів»
21	«Нива» (Вінниця)
22	«Васт» (Миколаїв)

Таблиця 2.3 – Сайти клубів УПЛ і ПФЛ сезону 2022–2023 рр. (станом на 03.12.2022)

№ з/п	Футбольний клуб	Сайт	Мова
1	2	3	4
УПЛ			
1	«Верес» (Рівне)	nkveres.com	українська
2	«Ворскла» (Полтава)	vorskla.com.ua	версії: українська, англійська
3	«Динамо» (Київ)	fcdynamo.com	версії: українська, англійська, російська
4	«Дніпро-1» (Дніпро)	scdnipro1.com.ua	українська
5	«Зоря» (Луганськ)	zarya-lugansk.com	українська
6	«Інгулець» (Петрове)	inhulets.com	українська
7	«Колос» (Ковалівка)	koloskovalivka.com	версії: українська, англійська
8	«Кривбас» (Кривий Ріг)	fckryvbas.com	українська
9	«Львів»	lvivfc.com	українська
10	«Металіст» (Харків)	fcmetalist.com.ua	версії: українська, російська
11	«Металіст 1925» (Харків)	metalist1925.com	версії: українська, російська
12	«Минай»	fcminaj.com	українська
13	«Олександрія»	fco.com.ua	українська
14	«Рух» (Львів)	fcrukh.com	українська
15	«Чорноморець» (Одеса)	chornomorets.football	версії: українська, англійська, російська
16	«Шахтар» (Донецьк)	shakhtar.com	версії: українська, польська, англійська, російська
Перша ліга ПФЛ (група «А»)			
17	«Буковина» (Чернівці)	bukfc.com	українська

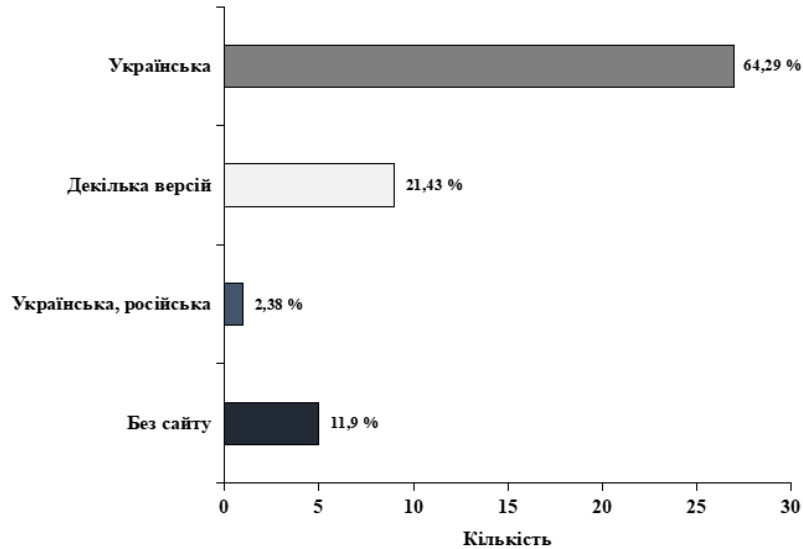
Закінч. табл. 2.3

1	2	3	4
18	«Діназ» (Вишгород)	dinaz.com.ua	українська
19	«Епіцентр» (Кам'янець-Подільський)	–	–
20	«Карпати» (Львів)	fckarpaty.org.ua	українська
21	«Нива» (Тернопіль)	fcnyva.com	українська
22	«Полісся» (Житомир)	polissyafc.com	українська
23	«Прикарпаття» (Івано-Франківськ)	fc.if.ua	українська
24	«Маріуполь»	–	–
Перша ліга ПФЛ (група «Б»)			
25	«Гірник-Спорт» (Горішні Плавні)	gornyak-sport.com	українська
26	«Кремінь» (Кременчук)	fckremen.com.ua	версії: українська, російська
27	«ЛНЗ» (Черкаси)	fc-lnz.com	українська
28	«Металург» (Запоріжжя)	mfcmetalurg.com	українська
29	«Оболонь» (Київ)	fc.obolon.ua	українська
30	«Полтава»	scpoltava.com	українська
31	«Скорук» (Томаківка)	fcskoruk.com	українська
32	«Чернігів»	chernigiv.ua	українська
Друга ліга ПФЛ			
33	«Васт» (Миколаїв)	fcvast.com.ua	українська
34	«Звягель»	–	–
35	«Кремінь-2» (Кременчук)	fckremen.com.ua	версії: українська, російська
36	«Металург-2» (Запоріжжя)	mfcmetalurg.com	українська
37	«Нива» (Бузова)	–	–
38	«Нива» (Вінниця)	niva-v.com.ua	українська
39	«Реал Фарма» (Одеса)	real-farma.com.ua	українська, російська
40	«Рубікон» (Київ)	rubiconfc.com.ua	українська
41	«Хуст»	–	–
42	«Чайка» (Петропавлівська Борщагівка)	sc-chayka.com.ua	українська

На клубних сайтах у професіональному футболі тільки українську мову використовують 64,29 %, тобто 27 клубів; декілька версій мають 9 команд, 21,43 %; інформація українською та російською – 2,38 %; без сайту – 11,9 %, але функціонують офіційні сторінки в соціальних мережах. Зауважимо, що

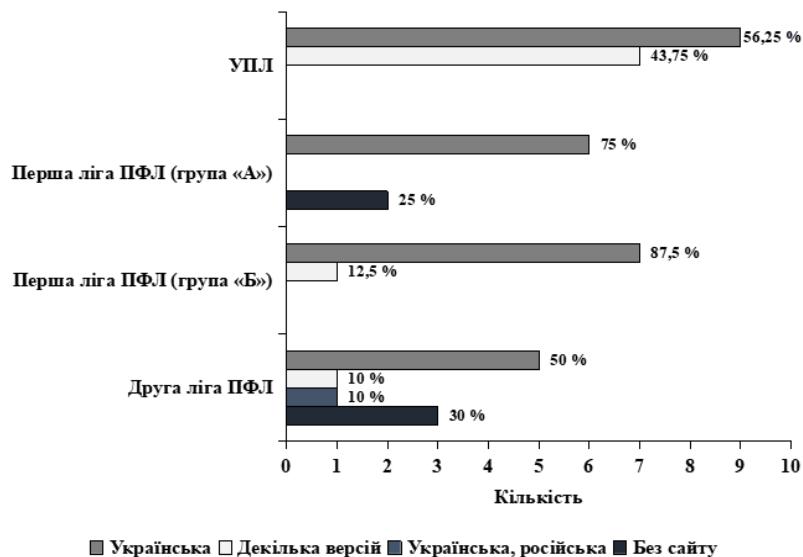
на сайтах із декількома версіями початкова сторінка – це українськомовний варіант (рис. 2.7).

Рисунок 2.7 – Мова офіційних сайтів

На рис. 2.8 відображено більш детально використання державної мови на сайтах команд професіонального футболу України, а саме: УПЛ, перша ліга ПФЛ, друга ліга ПФЛ.

Рисунок 2.8 – Українська мова на сайтах професіональних ліг

Отже, футбольні клуби на сторінках офіційних сайтів послуговуються тільки державною мовою або мають декілька версій, що відповідає чинному законодавству України.

2.4. Мовні вподобання в назвах офіційних сторінок відеохостингу «Ютуб» професіональних клубів України

Опрацьовано найменування офіційних клубних сторінок відеохостингу «Ютуб» колективів усіх ліг у професіональному українському футболі, що зазначено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Мова найменувань офіційних сторінок клубів УПЛ і ПФЛ сезону 2022–2023 рр. (станом на 03.12.2022)

№ з/п	Футбольний клуб	Назва домашньої сторінки	Мова
1	2	3	4
УПЛ			
1	«Верес» (Рівне)	VERES TV	англійська
2	«Ворскла» (Полтава)	FC Vorskla	англійська
3	«Динамо» (Київ)	ФК «Динамо» Киев	російська
4	«Дніпро-1» (Дніпро)	Спортивний Клуб Дніпро-1	українська
5	«Зоря» (Луганськ)	ФК Зоря Луганськ / FC Zorya Luhansk	українська, англійська
6	«Інгулець» (Петрове)	ФК ІНГУЛЕЦЬ	українська
7	«Колос» (Ковалівка)	FC Kolos Kovalivka	англійська
8	«Кривбас» (Кривий Ріг)	ФК «Кривбас» Кривий Ріг	українська
9	«Львів»	ФК «Львів»	українська
10	«Металіст» (Харків)	FC METALIST	англійська
11	«Металіст 1925» (Харків)	FC Metalist 1925	англійська
12	«Минай»	FC MINAJ	англійська
13	«Олександрія»	ФК Олександрія	українська
14	«Рух» (Львів)	Ruh TV	англійська
15	«Чорноморець» (Одеса)	CHORNOMORETS TV	англійська
16	«Шахтар» (Донецьк)	FC Shakhtar Donetsk	англійська
Перша ліга ПФЛ (група «А»)			
17	«Буковина» (Чернівці)	ФСК Буковина Чернівці	українська

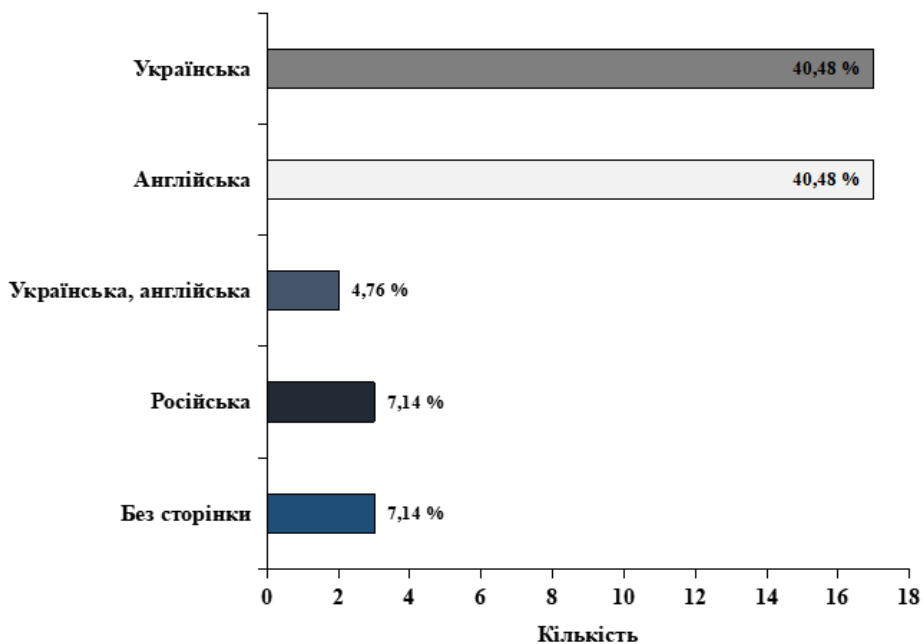
Закінч. табл. 2.4

1	2	3	4
18	«Діназ» (Вишгород)	FC DINAZ_TV	англійська
19	«Епіцентр» (Кам'янець-Подільський)	–	–
20	«Карпати» (Львів)	ФК Карпати Львів	українська
21	«Нива» (Тернопіль)	Нива Тернопіль	українська
22	«Полісся» (Житомир)	ФК Полісся Житомир	українська
23	«Прикарпаття» (Івано-Франківськ)	ryukarpattia	англійська
24	«Маріуполь»	–	–
Перша ліга ПФЛ (група «Б»)			
25	«Гірник-Спорт» (Горішні Плавні)	ФК «Горняк-Спорт»	російська
26	«Кремінь» (Кременчук)	ФК КРЕМІНЬ	українська
27	«ЛНЗ» (Черкаси)	FC LNZ	англійська
28	«Металург» (Запоріжжя)	MFC Metalurg	англійська
29	«Оболонь» (Київ)	BROVAR TV – Офіційний канал ФК Оболонь	українська, англійська
30	«Полтава»	СК Полтава	українська
31	«Скорук» (Томаківка)	ФК «Скорук»	українська
32	«Чернігів»	FC Chernigiv	англійська
Друга ліга ПФЛ			
33	«Васт» (Миколаїв)	Футбольний клуб ВАСТ	російська
34	«Звягель» (Новоград-Волинський)	ПФК Звягель	українська
35	«Кремінь-2» (Кременчук)	ФК КРЕМІНЬ	українська
36	«Металург-2» (Запоріжжя)	MFC Metalurg	англійська
37	«Нива» (Бузова)	Нива Бузова	українська
38	«Нива» (Вінниця)	Nyva Vinnytsia	англійська
39	«Реал Фарма» (Одеса)	–	–
40	«Рубікон» (Київ)	RUBICON FC	англійська
41	«Хуст»	ФК Хуст	українська
42	«Чайка» (Петропавлівська Борщагівка)	Спортивний клуб Чайка	українська

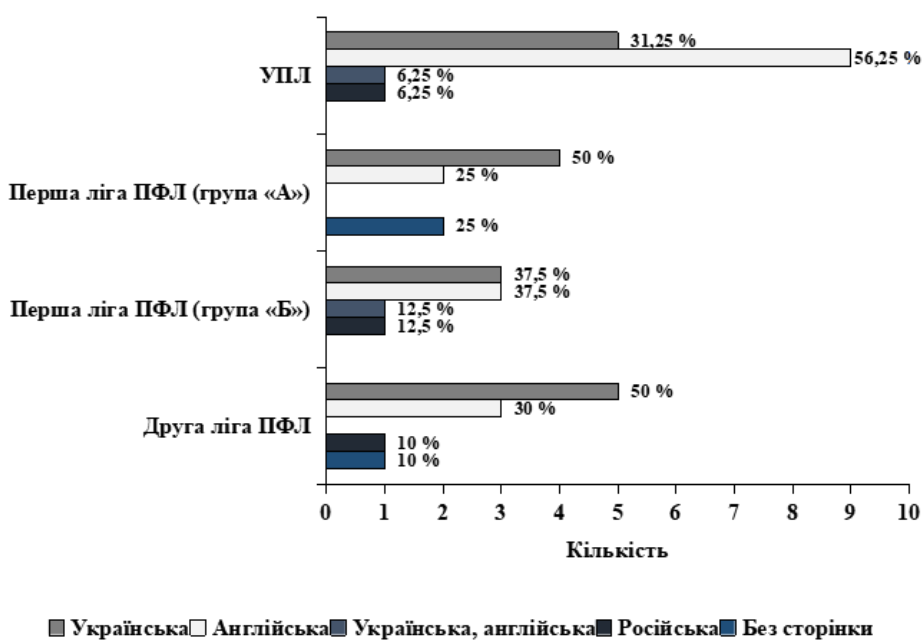
На офіційних клубних сторінках відеохостингу «Ютуб» найменування тільки українською використовують 40,48 %; тільки англійською – також 40,48 %; українською та англійською – 4,76 %; російською мовою – 7,14 %; без сторінки – 7,14 % (рис. 2.9).

Рисунок 2.9 – Мова в назвах офіційних сторінок

а) усі ліги загалом:

б) усі ліги детально:

Отже, за результатами дослідження окреслили становище й тенденції, пов'язані з функціонуванням державної мови у футбольній сфері. Половина головних тренерів у сезоні 2022–2023 рр. розмовляють із представниками засобів масової інформації тільки українською, 8 наставників, 50 %. Гравці

національної збірної команди України 2022 р. в післяматчевих коментарях послуговуються виключно українською мовою, на відміну від попереднього року, що ґрунтується на патріотичних мотивах через повномасштабний напад РФ на територію України. Також на сторінках сайтів клуби використовують державну мову, що відповідає законодавству. На сторінках відеохостингу «Ютуб» найменування українською та англійською мовами по 40,48 %, українською та англійською – 4,76 %, а російською – усього 7,14 %.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ТИПОВІ МОВНІ ПОМИЛКИ ФУТБОЛЬНИХ КОМЕНТАТОРІВ» ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «МОВНІ ДЕВІАЦІЇ» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Вивчення мовних девіацій у мовознавстві

Формування навичок правильного мовлення, належних умінь відчувати порушення норм української мови, висловлюватися безпомилково, логічно, доступно, вміло добирати мовні засоби залежно від мети спілкування – це першочергове завдання в помилкознавстві.

Г. Джунсалиєва, Н. Ковальська зауважують, ідеальною моделлю мовної комунікації є максимально ефективно передавання інформації, за умов якої мовець може досягнути своєї мети в атмосфері комунікативного комфорту, гармонії. Але у процесі спілкування часто спостерігається, коли «адресант і адресат не можуть цілком зрозуміти один одного» [22, с. 69].

Ф. Бацевич девіації в спілкуванні розглядає як типи комунікативних невдач, помилок, обмовок, провалів, що пов'язані з компетенціями (мовною та комунікативною) учасників спілкування [2, с. 322].

Мовні девіації – складові комунікативних девіацій, а володіння мовною компетентністю є умовою успішності спілкування. Отже, Л. Кісіль зазначає, «поняття комунікативної девіації та мовної девіації є суміжними» [33, с. 53].

У більшості мовознавчих досліджень природа й обсяг поняття норми не розглядають, автори користуються цим терміном, вважаючи, що термін всім відомий, а тому його ніяк не диференціюють. Зазначимо, що норма мови – це «центральне поняття вчення не лише про правильність мовлення, а й про його культуру загалом. Це одна з найскладніших проблем, багатовимірність якої визначається фактами історичними, культурно-соціологічними й власне лінгвістичними» [35, с. 65].

Відповідно, розрізняють такі структурно-мовні типи норм:

- 1) орфоепічні (вимова);
- 2) акцентуаційні (визначають правильний словесний наголос);
- 3) лексичні (розрізнення значень і семантичних відтінків, закономірності лексичної сполучуваності);
- 4) словотвірні (регулюють вибір морфем, їх розташування та сполучення в складі слова);
- 5) морфологічні (регулюють вибір варіантів форми слова, поєднання з іншими словами);
- 6) синтаксичні (регулюють вибір варіантів побудови словосполучень і речень);
- 7) стилістичні (доцільність використання мовно-виражальних засобів у конкретному лексичному оточенні, відповідній ситуації спілкування);
- 8) орфографічні (написання слів);
- 9) пунктуаційні (вживання розділових знаків) [53, с. 123].

Визначимо поняття «помилка» й «недолік». Помилка – це «порушення вимог правильності мовлення, тобто норм літературної мови», а недоліком є «порушення рекомендацій, пов'язаних із поняттям гарного мовлення, тобто багатого, точного й виразного» [35, с. 65]. Термін «помилка» вживають, коли йдеться про порушення мовного висловлювання, а термін «недолік» частіше використовують щодо змісту сказаного чи написаного [48, с. 310].

У сучасній мовознавчій і лінгводидактичній літературі на позначення порушень літературних норм вживаються різні терміни, а саме: «мовленнєва (мовна) помилка», «мовленнєвий недолік», «мовна погрішність», «ляпсус», «мовне відхилення», «ненормативність», «мовне спотворення», «мовленнєва неточність», «неправильність», «мовна похибка», «мовні негаразди», «мовні аномалії», «мовні негативи», «мовні аномативи» [35, с. 65].

В. Луценко обґрунтовує незручність усіх перерахованих вище термінів і вдалим вважає термін «вербальна помилка», який дає можливість об'єднати

всі різновиди помилок, що трапляються в мові й позначені більш вузькими термінами, водночас відокремити помилки, марковані словом «вербальні», від інших типів. Помилкою називає «будь-яке несвідоме або усвідомлене порушення якихось положень, правил, норм, схем чи відхилення від цих положень, що може бути зумовлене певними чинниками несвідомого» [41, с. 34–35].

Бездоганне оволодіння нормами визначає правильність мовлення, тобто обов'язкова, хоча й елементарна вимога мовленнєвої культури; багате, точне, виразне мовлення з основним критерієм – доречне вживання мовних засобів відповідно до завдань, умов спілкування; комунікативна доцільність. Також правильність не єдиний показник високої культури мовлення. Тому що поряд із завданням говорити й писати правильно існує інше – це писати й говорити майстерно. Майстерне мовлення можна визначити змістовністю, доречністю, логічністю, різноманітністю, багатством, точністю, виразністю. Оцінюючи з позиції правильності, то застосовують критерій «правильно чи неправильно», а з позиції майстерності – «вдало чи невдало», «зрозуміло чи незрозуміло», «доцільно чи недоцільно» [35, с. 66–67].

Отже, розуміння основних факторів помилок в усному мовленні, аналіз анормативів і пропозиції шляхів їх запобігання дозволять сформувати таке суспільство, яке матиме добре розвинені комунікативні вміння, здатних до ефективного вирішення різноманітних мовленнєвих завдань.

3.2. Загальна характеристика мовлення коментатора

Відомості про особливості й різновиди викладу ігрових подій поєдинку забезпечать можливість краще засвоїти матеріал, який дозволить аналізувати обставини допущених помилок.

Футбольний коментатор, зазначає С. Алексенко, виконує функції опису й інформування додатковими відомостями вболівальників. Коментаторське

мовлення відносять до інформаційного стилю, що неодмінно має відповідати чотирьом вимогам:

- 1) адекватність ситуації (виклад подій у поточний момент з елементами фонового й оціночного коментарів);
- 2) своєчасність (вчасне коментування ситуації на полі);
- 3) різноманітність (декілька варіантів фраз для певного типу події);
- 4) зв'язність (цілісний опис) [1, с. 75–76].

Під час коментування можуть використовувати досить значну кількість футбольних виразів і термінів (вінгер, штрафний удар, дриблінг), повторів власних назв (імена гравців, тренерів, назви команд).

Часто мовлення коментатора набуває контекстуальності, бо виправдано вважає, що глядачі вже добре знайомі зі специфікою гри. Тобто з огляду на контекст футбольного матчу він упевнений у зрозумілості висловлювання. Зазвичай використовують стверджувальні речення, але також можна почути окличні (святкування голу) й питальні (питання без адресата, які передають очікування коментатора для заповнення паузи) [1, с. 76–77].

Футбольним коментарем називають усне відтворення дій усіх учасників гри в їх послідовності, при якому треба підтримувати безперервне мовлення, зважаючи на інтереси телеглядачів. Варто зауважити, що виділяють такі типи коментарів: подієвий, фоновий, оціночний.

Подієвий коментар складає основну частину матчу; завданням є опис важливих моментів футбольного поєдинку. Коментатор повинен до початку наступної події встигнути подати необхідну актуальну інформацію, тому що швидка зміна ситуації на полі не дозволяє більш детально акцентувати увагу на кожній події. Інколи кілька моментів гри відбуваються одночасно, тоді коментують ключовий. Окрім того, трапляється, що потрібно описувати дії до їх завершення. Періоди активності в матчі – це певна перевірка здатності коментатора інформувати глядачів у стислій, виразній та доречній формі.

Фоновий коментар допомагає заповнити невелику паузу. Як правило, тоді коментатори подають інформацію про поєдинок, команди, статистичні відомості.

Оціночний коментар складається з даних про активність гравців на полі, кількість атак, порушень правил гри тощо; використовують після першого тайму й завершення футбольного матчу [1, с. 75].

Отже, студенти повинні запам'ятати, що мовлення коментатора можна визначити спонтанністю організації, неможливістю передбачити хід подій та індивідуальними навичками. Подієвий коментар, на відміну від фонового й оціночного, є складнішим через обмеження часу побудови висловлювання, а тому найбільше помилок саме в цьому типі.

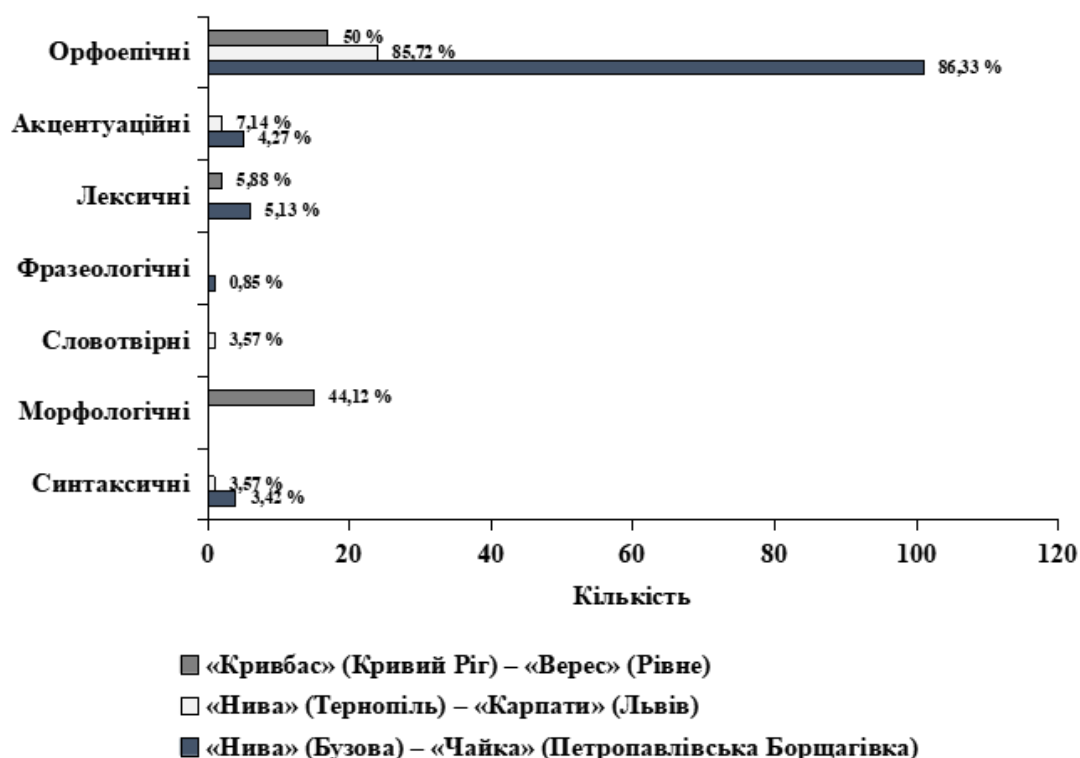
3.3. Порушення норм української мови

Грунтовне опрацювання аномативів мовної системи під час футбольних поєдинків допоможе простежити можливі девіації та розрізнити їх основну типологію, яка вдосконалить мовну й комунікативну компетенції студентів.

Мовною нормою є «сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок спілкування»; розрізняють такі типи норм: орфоепічні, акцентуаційні, орфографічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні [52, с. 52].

Доречно навести приклади досліджень коментування матчів УПЛ і ПФЛ (див. додаток А). На рис. 3.1 можемо простежити співвідношення типових помилок українських футбольних коментаторів.

Рисунок 3.1 – Порухення норм мови

Порушення норм призводить до помилок у коментаторському мовленні:

1) орфоепічні («п'ятнад[ца]ть» замість «п'ятнад[ц'а]ть», «м'я[ч']ем» замість «м'я[ч]ем», «[ч']отири» замість «[ч]отири»);

2) акцентуаційні («кіло́метри» замість «кіломе́три», «на ві́стрі» замість «на ві́стрі», «помі́лки грави́в» замість «помилкі́ грави́в»);

3) лексичні («стві́р ворі́т» замість «площи́на ворі́т», «даний захи́сник» замість «цей захи́сник», «красна карти́ка» замість «червона карти́ка»);

4) фразеологічні («грабля́ми по воді пи́сано» замість «вила́ми по воді пи́сано», «безглу́зда ведме́жа послуга» замість «ведме́жа послуга», «бити про небезпе́ку» замість «бити на спо́лох»);

5) словотвірні («зимо́ю» замість «взимку́», «багато́численний» замість «численний», «принале́жність» замість «нале́жність»);

6) морфологічні («грави́ці клуба́» замість «грави́ці клубу́», «кома́нда з Хмельни́цька» замість «кома́нда з Хмельни́цького», «пас Тка́ченко» замість «пас Тка́ченка»);

7) синтаксичні («тренер діяв по власному розсуду» замість «тренер діяв на власний розсуд», «грати по буднях» замість «грати в будні», «грати по правилах» замість «грати за правилами»);

8) стилістичні («півзахисник кльово зіграв» замість «півзахисник чудово зіграв», «команді облом грати» замість «команда не має бажання грати», «уболівальники образливими викриками дістали головного тренера» замість «уболівальники образливими викриками набридли головному тренеру»).

Отже, успішний виклад ігрових подій залежить від дотримання мовних норм, знання яких забезпечить добір відповідних засобів, враховуючи при цьому ситуацію поєдинку. Оволодіння матеріалом забезпечить теоретичною базою, щоб розпізнавати типи порушень у мовленні.

3.4. Девіації, пов'язані з мовним кодом

Багато помилок коментатори допускають під час опису, пояснення та висловлення власної думки, що спричиняються складною взаємодією мовних чинників у процесі побудови повідомлення, тобто футбольного коментаря.

Мовні девіації є причиною складного процесу втілення думки в мову. Мовна компетенція – «це знання правил, за якими формуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація», також мовець, «крім знання мови, мусить уміти використовувати її в конкретному контексті й ситуації» [2, с. 123–124].

Ф. Бацевич виділяє такі найбільш поширені типи девіацій, пов'язаних із мовним кодом:

- 1) порушення правил поєднання смислів слів («удар не долетів»);
- 2) надлишковість і тавтологічність («дограють до кінця»);
- 3) ефект незапланованої зевгми (кілька сурядних речень, організовані навколо спільного члена; наприклад, «футболісти покидають стадіон без настрою і трьох очок, під свист трибун»);

- 4) ускладнена інтерпретація глибинного смислу («влучив у перекладину головою»);
- 5) накладання назви стану й причини («розбите враження»);
- 6) заміна назви істинного суб'єкта висловлювання іменем виконуваної дії («гол нагороджений аплодисментами»);
- 7) неправильний вибір лексеми («помилка на адресу»);
- 8) надлишкова лексикалізація («найбільш найкращих моментів»);
- 9) скорочення структури висловлювання («вибити м'яч важко»);
- 10) перебудова синтаксичної схеми речення («це я вам запевняю»);
- 11) змішування несинонімічних лексем («навішує передачу»);
- 12) трансформації усталених виразів («за очима арбітра»);
- 13) зміни дієслівного керування («претензії стосовно воротаря»);
- 14) ненормативний порядок слів («нападник хотів не відповісти»);
- 15) використання приблизно синонімічної лексеми («перебільшив свої сили»);
- 16) невідповідність лексеми нормам сполучуваності («багато помилок у виконанні гравця»);
- 17) використання паронімічної лексеми («бунтівне становище»);
- 18) лексичні й семантичні росіянізми («намагався продратися крізь захисників») [2, с. 234–249].

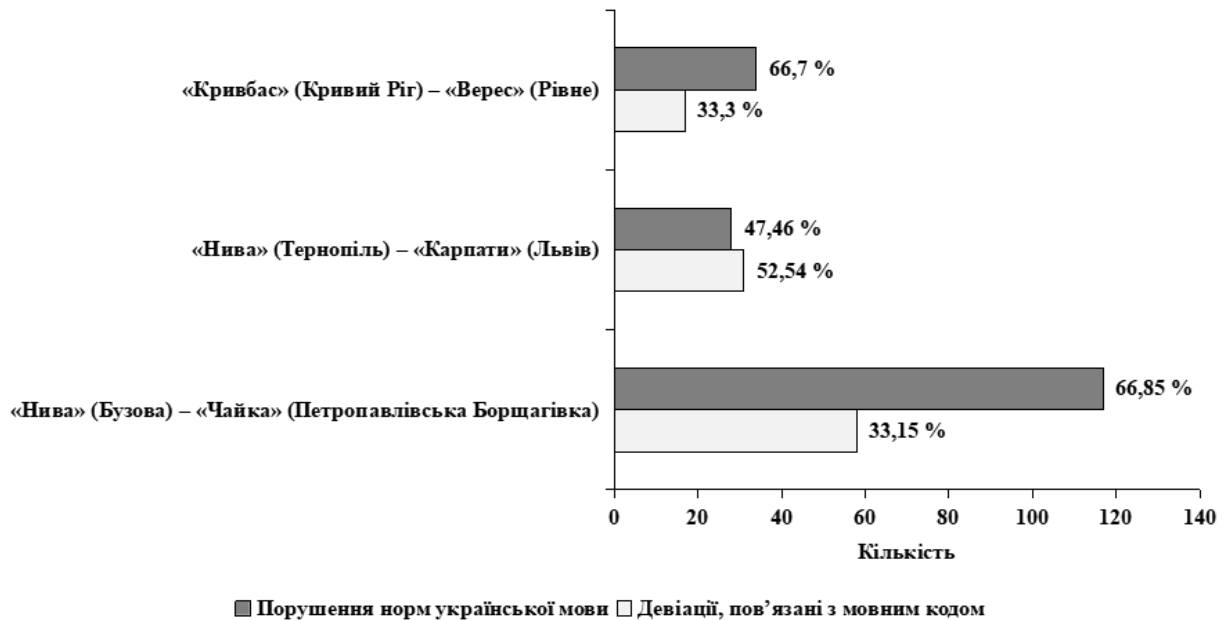
Приклад типових помилок відображено у відсотковому співвідношенні на рис. 3.2, що дозволить сформулювати уявлення про девіації, пов'язані з мовним кодом, у футбольних коментарях.

Рисунок 3.2 – Мовні помилки коментаторів

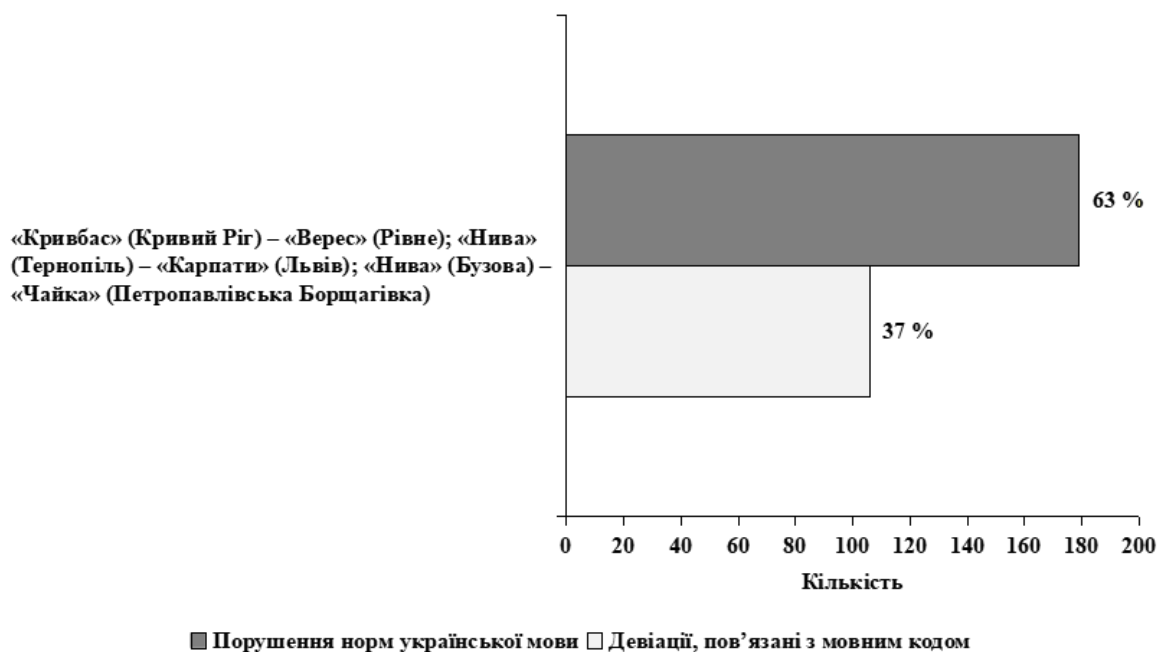
а) девіації, пов'язані з мовним кодом:

б) помилки загалом:

в) помилки в трьох матчах разом:

Отже, порушення правил побудови повідомлення призводить до мовних девіацій у мовленні. Також для досягнення комунікативної мети коментатори повинні постійно дотримуватися норм комунікації, щоб бути максимально зрозумілим глядачам.

3.5. Вправа й комплекс тестових завдань

Запропоновані завдання сприятимуть кращому засвоєнню теми «Типові мовні помилки футбольних коментаторів» із навчальної дисципліни «Мовні девіації» в закладах вищої освіти (див. додаток Б).

Вправа 1. Назвіть типи виділених помилок у реченнях.

1. З ФК «Металіст 1925» [*дев'ятнад[ца]ть двад[ца]ть* п'ять] гравець прийшов.

2. Близько двох хвилин залишається до завершення *цього* поєдинку.

3. Такими подачами не залякаєш оборону, мені здається, *призвичайлися абсолютно точно*.

4. Форварди зіграють у *чужому* штрафному майданчику.

5. У голосуванні 60 % *опитувальних* віддали перевагу господарям поля.
6. Але заглянемо ще у лаву запасних.
7. Сезон 2022–23 [дві *ти[ш]/чі* двадцять два – двадцять три].
8. Продовжується *зараз* гра.
9. *Дивимось [шч]’е* раз цей момент **в** повторі.
10. Зараз *невеличка накладка від гравця* «Чайки».

Вправа 2. Назвіть типи виділених девіацій, пов’язаних із мовним кодом.

1. *Пробивав захисник, гравець завдавав удару*, вигравши попередньо повітря.
2. І зараз *вдало* вдається пройти суперника.
3. Команди вже на *футбольному* полі, а ми з вами невдовзі перейдемо до основних складів команд.
4. Зараз *небезпечну гру* з боку...
5. Голкіпер готується *повернути м’яч в поле*.

Вправа 3. Відредагуйте помилки в реченнях.

[...] це з «Колосом» з Ковалівки... та з командами «Металіст 1925» та «Олександрією», що приємно для вболівальників «Ниви». В останньому з усіх спарингів, якщо дивитись на поєдинки саме з командами Прем’єр-Ліги [...] Також були поєдинки з командами першої ліги. Це з командами «Оболонь-Бровар» та... «Маріуполь», та «Полісся» (Житомир). Ну й також з топпредставниками аматорського футболу зіграла «Нива»... контрольні спаринги. Це з командами «Денгофф» та «Дружба» (Мирівка), та «Баварія» (Святопетрівськ). «Чайка» також зіграла з командою «Оболонь», також були поєдинки проти команд з чемпіонату Київської області – це з командами «Дружба» (Мирівка) та СФК «Сокол» (Михайлівська Рубежівка).

Також у табл. 3.1 пропонуємо комплекс тестів до теми з вибором однієї або декількох правильних відповідей, що можуть бути перевіркою засвоєних знань, умінь і навичок студентів.

Таблиця 3.1 – Тестові завдання

№ з/п	Питання та варіанти відповідей	Правильна відповідь
1	2	3
1	<p>Мовлення коментатора можна визначити:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) спонтанністю організації; б) усним відтворенням дій учасників гри в їх послідовності; в) неможливістю передбачити хід подій; г) підтримкою безперервного мовлення; д) індивідуальними навичками. 	а, в, д
2	<p>Вимога «адекватність ситуації» – це:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) виклад подій у поточний момент; б) вчасне коментування ситуації на полі; в) декілька варіантів фраз для певного типу події; г) цілісний опис; д) спонтанність організації. 	а
3	<p>Мовлення коментатора набуває контекстуальності, бо:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) виправдано вважає, що глядачі знайомі зі специфікою гри; б) інформує додатковими відомостями вболівальників; в) упевнений у зрозумілості висловлювання; г) зважає на інтереси телеглядачів; д) перевіряє здатність інформувати глядачів. 	а, в
4	<p>Тип коментаря, завданням якого є опис важливих моментів поєдинку:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) подієвий; б) фоновий; в) оціночний; г) описовий; д) інформаційний. 	а
5	<p>Порушення норм української мови – це помилки:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) орфоепічні; б) накладання назви стану й причини; в) стилістичні; г) трансформації усталених виразів; д) лексичні й семантичні росіянізми. 	а, в
6	<p>Девіації, пов'язані з мовним кодом:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) порушення правил поєднання смислів слів; б) лексичні помилки; в) заміна назви істинного суб'єкта висловлювання іменем виконуваної дії; г) синтаксичні помилки; д) зміни дієслівного керування. 	а, в, д
7	<p>«Уникав би <i>офсайду</i>» – це помилка:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) морфологічна; 	а

1	2	3
	б) орфоепічна; в) лексична; г) словотвірна; д) синтаксична.	
8	«Він <i>заробляє стандартне положення</i> для своєї команди» – це помилка: а) порушення правил поєднання смислів слів; б) надлишковість і тавтологічність; в) ефект незапланованої зевгми; г) ускладнена інтерпретація глибинного смислу; д) накладання назви стану й причини.	а
9	Орфоепічні помилки: а) « <i>пода[ч'я]</i> в штрафний <i>майда[н'ч'ук]</i> »; б) «на <i>вістрі</i> нападу грає одинадцятий номер»; в) «далеко буде він вкидати м'яч, <i>скоріш за все</i> , в штрафний майданчик»; г) « <i>кидається</i> в вічі»; д) « <i>по</i> складу... наших гостей».	а
10	«У прямому ефірі у <i>трансляції</i> нашого поєдинку» – це помилка: а) надлишкова лексикалізація; б) порушення правил поєднання смислів слів; в) надлишковість і тавтологічність; г) ефект незапланованої зевгми; д) ускладнена інтерпретація глибинного смислу.	а
11	Футбольний коментатор виконує функції: а) усного відтворення дій учасників гри в їх послідовності; б) опису подій на полі; в) підтримки безперервного мовлення; г) інформування додатковими відомостями вболівальників; д) уваги на інтереси телеглядачів.	б, г
12	Вимога «своєчасність» – це: а) неможливість передбачити хід подій; б) вчасне коментування ситуації на полі; в) виклад подій у поточний момент; г) декілька варіантів фраз для певного типу події; д) цілісний опис.	б
13	Для коментатора періоди активності в матчі – це: а) адекватність ситуації; б) перевірка здатності інформувати глядачів; в) своєчасність; г) різноманітність;	б

1	2	3
	д) зв'язність.	
14	Тип коментаря, коли інколи потрібно описувати дії до їх завершення: а) описовий; б) подієвий; в) фоновий; г) оціночний; д) інформаційний.	б
15	Лексичні помилки: а) «зимою» замість «взимку»; б) «ствір воріт» замість «площина воріт»; в) «гравці клуба» замість «гравці клубу»; г) «даний захисник» замість «цей захисник»; д) «грати по правилах» замість «грати за правилами».	б, г
16	«Футболісти покидають стадіон без настрою і трьох очок, під свист трибун» – це помилка: а) надлишкова лексикалізація; б) ефект незапланованої зевгми; в) перебудова синтаксичної схеми речення; г) використання приблизно синонімічної лексеми; д) невідповідність лексеми нормам сполучуваності.	б
17	«Партнер по команді » – це помилка: а) порушення правил поєднання смислів слів; б) надлишкова лексикалізація; в) накладання назви стану й причини; г) перебудова синтаксичної схеми речення; д) використання приблизно синонімічної лексеми.	б
18	«Погоджуюся ... арбітром цього матчу»: а) із; б) з; в) зі; г) зо; д) із-за.	б
19	Ускладнена інтерпретація глибинного змісту: а) «невеличка накладка від гравця »; б) «більше намагаються налагодити контроль м'яча... без особливого загострення »; в) «на футбольному полі»; г) « вів боротьбу на другому поверсі з 55-им номером»; д) « і ми ще раз цей момент в повторі».	а, б, г
20	«Дебютує... команда з Бузової в другій лізі» – це помилка: а) орфоепічна;	б

1	2	3
	б) акцентуаційна; в) лексична; г) синтаксична; д) стилістична.	
21	Коментаторське мовлення відносять до стилю: а) подієвого; б) фонового; в) інформаційного; г) оціночного; д) контекстуальності.	в
22	Вимога «різноманітність» – це: а) цілісний опис; б) індивідуальні навички; в) декілька варіантів фраз для певного типу події; г) виклад подій у поточний момент; д) вчасне коментування ситуації на полі.	в
23	Футбольний коментар – це: а) футбольні вирази й терміни; б) увага на інтереси телеглядачів; в) усне відтворення дій учасників гри в їх послідовності; г) повтори власних назв; д) підтримка безперервного мовлення.	б, в, д
24	Тип коментаря, що допомагає заповнити невелику паузу: а) описовий; б) інформаційний; в) фоновий; г) подієвий; д) оціночний.	в
25	Синтаксичні помилки: а) «м'я[ч']ем» замість «м'я[ч]ем»; б) « <i>граблями по воді писано</i> » замість « <i>вилами по воді писано</i> »; в) « <i>тренер діяв по власному розсуду</i> » замість « <i>тренер діяв на власний розсуд</i> »; г) « <i>приналежність</i> » замість « <i>належність</i> »; д) « <i>півзахисник кльово зіграв</i> » замість « <i>півзахисник чудово зіграв</i> ».	в
26	Лексичні й семантичні росіянізми: а) « <i>розбите враження</i> »; б) « <i>за очима арбітра</i> »; в) « <i>намагався продратися крізь захисників</i> »; г) « <i>претензії стосовно воротаря</i> »; д) « <i>бунтівне становище</i> ».	в

1	2	3
27	<p>«Сезон 2022–23 [дві <i>ти/ш/чі</i> двадцять два – двадцять три]» – це помилка:</p> <p>а) словотвірна; б) морфологічна; в) орфоепічна; г) синтаксична; д) стилістична.</p>	в
28	<p>Надлишковість і тавтологічність:</p> <p>а) «<i>запускає партнера</i> по команді»; б) «дев'яносто секунд залишається до завершення <i>цього</i> поєдинку»; в) «<i>якби не офсайд, якби не положення поза грою</i>»; г) «вийде на <i>футбольне</i> поле»; д) «змагалися за <i>цей</i> м'яч».</p>	б, в, д
29	<p>«Як же дисципліновано ... організовано сьогодні грають футболісти»:</p> <p>а) і; б) та; в) й; г) у; д) в.</p>	в
30	<p>Надлишковість і тавтологічність:</p> <p>а) «зіграють у <i>чужому</i> штрафному майданчику»; б) «<i>зараз</i> готується повернути його в поле»; в) «<i>зараз</i> невеличка накладка від гравця»; г) «<i>вдало</i> вдається пройти»; д) «розігрують <i>цей</i> штрафний».</p>	б, в, д
31	<p>Коментаторське мовлення має відповідати:</p> <p>а) одній вимозі; б) двом вимогам; в) трьом вимогам; г) чотирьом вимогам; д) п'ятьом вимогам.</p>	г
32	<p>Вимога «зв'язність» – це:</p> <p>а) вчасне коментування ситуації на полі; б) декілька варіантів фраз для певного типу події; в) опис подій на полі; г) цілісний опис; д) виклад подій у поточний момент.</p>	г
33	<p>Виділяють такі типи коментарів:</p> <p>а) фоновий; б) описовий; в) оціночний;</p>	а, в, г

1	2	3
	г) подієвий; д) інформаційний.	
34	Оціночний коментар використовують після: а) завершення футбольного матчу; б) футбольних виразів і термінів; в) повторів власних назв; г) першого тайму; д) контекстуальності.	а, г
35	Фразеологічні помилки: а) «[ч']отири» замість «[ч]отири»; б) «на вістрі́» замість «на ві́стрі»; в) «даний захисник» замість «цей захисник»; г) «безглузда ведмежа послуга» замість «ведмежа послуга»; д) «багаточисленний» замість «численний».	г
36	«Удар не долетів» – це: а) накладання назви стану й причини; б) перебудова синтаксичної схеми речення; в) використання приблизно синонімічної лексеми; г) порушення правил поєднання смислів слів; д) використання паронімічної лексеми.	г
37	«Дударенко непогано зараз знайшов Сухоручка! Але офсайд, положення поза грою у Данііла Сухоручка» – це помилки: а) використання приблизно синонімічної лексеми; б) невідповідність лексеми нормам сполучуваності; в) використання паронімічної лексеми; г) надлишковість і тавтологічність; д) лексичні й семантичні росіянізми.	г
38	«Заглянемо ще у лаву запасних» – це помилка: а) орфоепічна; б) акцентуаційна; в) лексична; г) синтаксична; д) стилістична.	г
39	«Мені здається, привичаїлися абсолютно точно » – це помилка: а) змішування несинонімічних лексем; б) трансформації усталених виразів; в) зміни дієслівного керування; г) невідповідність лексеми нормам сполучуваності; д) ненормативний порядок слів.	г
40	«Тобто всі п'ять замін використав таким чином головний тренер» – це помилка:	г

1	2	3
	а) орфоепічна; б) морфологічна; в) синтаксична; г) лексична; д) стилістична.	
41	Коментаторське мовлення неодмінно має відповідати таким вимогам: а) зв'язність; б) своєчасність; в) індивідуальні навички; г) різноманітність; д) адекватність ситуації.	а, б, г, д
42	Основні особливості мовлення коментатора: а) опис подій на полі; б) повтори власних назв; в) інформування додатковими відомостями вболівальників; г) контекстуальність; д) футбольні вирази й терміни.	б, г, д
43	Тип коментаря, що складає основну частину матчу: а) фоновий; б) оціночний; в) описовий; г) інформаційний; д) подієвий.	д
44	Коментатори використовують речення: а) інформаційного стилю; б) окличні; в) що відповідають вимогам; г) питальні; д) стверджувальні.	б, г, д
45	«Уболівальники образливими викриками дістали головного тренера» замість «уболівальники образливими викриками набридли головному тренеру» – це помилка: а) орфоепічна; б) акцентуаційна; в) лексична; г) синтаксична; д) стилістична.	д
46	Ненормативний порядок слів: а) «влучив у перекладину головою»; б) «розбите враження»; в) «багато помилок у виконанні гравця»;	д

1	2	3
	г) « <i>бунтівне становище</i> »; д) « <i>нападник хотів не відповідати</i> ».	
47	«Не влучає в <i>ствір</i> воріт» – це помилка: а) словотвірна; б) морфологічна; в) синтаксична; г) стилістична; д) лексична.	д
48	Невідповідність лексеми нормам сполучуваності: а) «подалі від <i>власних</i> воріт»; б) « <i>неприємно залишився на газоні</i> »; в) «на <i>футбольному</i> полі»; г) « <i>будують</i> знову <i>через центральних захисників</i> »; д) « <i>неприємно наступає на ногу</i> ».	б, г, д
49	Орфоепічні помилки: а) «130 <i>кілометрів</i> »; б) « <i>долучайтесь</i> до каналу»; в) « <i>на даний момент</i> »; г) «хтось з захисників»; д) « <i>повертаємось</i> ми на стадіон імені Романа Шухевича у місто Тернопіль».	б, г, д
50	« <i>Вигравши</i> попередньо <i>повітря</i> » – це помилка: а) накладання назви стану й причини; б) заміна назви істинного суб'єкта висловлювання іменем виконуваної дії; в) неправильний вибір лексеми; г) надлишкова лексикалізація; д) ускладнена інтерпретація глибинного смислу.	д

Отже, причиною помилок є незнання або порушення норм української мови, що мають вплив на формування комунікативних навичок. Низький рівень культури мовлення зумовлений недостатнім засвоєнням правил, а також відсутністю навичок у користуванні довідковою літературою.

Ознайомлення студентів філологічних спеціальностей із темою дасть змогу сформуванню уявлення про причини й основні типи помилок під час коментування футбольних матчів. Отримані теоретичні знання та практичні

навички допоможуть розпізнати анормативи й відредагувати речення, що в майбутньому сприятиме професійній діяльності.

Інформація про загальні особливості коментування футбольних матчів дозволить краще ознайомитися та засвоїти матеріал про причини допущених помилок в українських професіональних коментаторів.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення питання мовної ситуації в соціолінгвістиці є надзвичайно важливим, адже мова – це складова національної самоідентифікації людини й духовної культури, держави, невід’ємний компонент етносу. Дослідження та з’ясування причин впливу на формування мовної поведінки суспільства в умовах двомовності є актуальним у розв’язанні мовних проблем. Мовна ситуація – одне з основних понять у сучасній українській соціолінгвістиці, яке відображає стан використання мови чи мов, залежно від якого держава розробляє мовну політику; залежить від потреб і рівня тих мовних проблем, які мають місце в сучасному суспільстві; спрямовано для розширення бази стану вживання української мови. Після повномасштабного вторгнення на територію України громадяни почали усвідомлювати всі загрози, пов’язані зі специфікою білінгвального стану країни.

2. У кінці XIX – на початку XX ст. вплив перших футбольних колективів на поширення українства демонструвало прагнення нашого народу зберегти національну самоідентифікацію в непростих умовах. Також клуби допомогли об’єднати українців усіх верств населення, хоч футбол і не був доступним для більшості через відсутність умов і фахівців. Попри те, історичні аспекти мають значення для кращого розуміння минулого попередніх поколінь.

3. Для дослідження мовної ситуації у футбольній сфері поняття «мова футболу», «футбольний дискурс» – ключові визначення цього напрямку, що має вплив на консолідацію суспільства. Мовою футболу є публічні виступи, коментарі, пресконференції, у яких беруть участь усі українські футболісти, тренери, представники Української асоціації футболу, клубів. Футбольний дискурс – це тематична зорієнтованість на футбол, яка складається з мови правил, регламентів, інформації, публіцистики, коментарів, гравців, тренерів, суддів, власників клубів, журналістів, коментаторів, уболівальників. Після повномасштабного вторгнення багато представників футболу змінили мову

спілкування, адже це не тільки про конкретного гравця, тренера чи збірну команду, а й про імідж, авторитет, репутацію країни.

4. Дослідження має на меті окреслити становище й тенденції, пов'язані з функціонуванням державної мови у футболі. З'ясували, що в сезоні 2021–2022 рр. тільки українською розмовляли 6 тренерів, 37,5 %; російською – 6, 37,5 %; українською та російською – 2, 12,5 %. У сезоні 2022–2023 рр. тільки українською спілкувалися 8 наставників, 50 %; російською – 3, 18,75 %; українською та російською – 3, 18,75 %. Середній вік головних тренерів, що розмовляли українською мовою в сезонах 2021–2022 рр. – 48,33 р., 2022–2023 рр. – 45,25 р., російською – 52,5 р. і 52,66 р. відповідно, українською та російською – 55 р. і 55,33 р. У 2021 р. футболісти збірної із представниками засобів масової інформації тільки українську використовували – 1, 8,33 %; російську – 9, 75 %; українську й російську – 2, 16,67 %. Після початку повномасштабного вторгнення на територію України гравці в розташуванні збірної команди України розмовляли виключно державною мовою.

5. На клубних сайтах тільки українську мову використовують 64,29 %, 27 клубів; декілька версій мають 9 команд, 21,43 %; інформація українською та російською – 2,38 %; українськомовний варіант – основний для офіційних сайтів.

6. На офіційних клубних сторінках відеохостингу «Ютуб» найменування українською використовують 40,48 %; англійською – 40,48 %; українською та англійською – 4,76 %; російською – 7,14 %; без сторінки – 7,14 %.

7. Завдання помилкознавства – удосконалення навичок мовлення, умінь відчувати порушення норм української мови, висловлюватися безпомилково, логічно, доступно добирати мовні засоби залежно від мети спілкування. Під час вивчення теми «Типові мовні помилки футбольних коментаторів» із дисципліни «Мовні девіації» студентам необхідно наголосити, що мовлення коментатора – спонтанність організації, неможливість передбачити хід подій та індивідуальні навички. Успішний виклад ігрових подій на полі залежить

від дотримання мовних норм, враховуючи при цьому ситуацію поєдинку, тому що для досягнення комунікативної мети коментатори повинні постійно дотримуватися норм комунікації, щоб бути зрозумілим глядачам.

8. Запропоновані завдання, вправи й комплекс тестових завдань, до теми «Типові мовні помилки футбольних коментаторів» допоможуть розпізнати аномативи й відредагувати речення, також дасть змогу сформулювати загальне уявлення про причини й типи помилок під час коментування матчів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексенко С. Ф. Структурно-синтаксичні та просодичні особливості англомовного подієвого футбольного телевізійного коментаря. *Філологічні трактати*. Суми; Харків, 2016. Т. 8, № 2. С. 74–79.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 344 с.
3. Бестерс-Дільгер Ю. Ефективність Європейської хартії регіональних або міноритарних мов як знаряддя захисту мовних прав у слов'янських країнах. *Мовознавство*. Київ, 2013, № 5. С. 12–18.
4. Бестерс-Дільгер Ю. Мовна політика України на тлі європейського та пострадянського досвіду. *Наукові записки НаУКМА*. Київ, 2012. Т. 137. С. 12–16.
5. Бестерс-Дільгер Ю. Українська мовна політика з 1991 по 2009 рік : погляд ззовні. *Мова і суспільство*. Львів, 2010. Вип. 1. С. 88–94.
6. Бестерс-Дільгер Ю. Українська, російська та англійська мови у сприйнятті українців (на матеріалі всеукраїнського опитування 2013 року). *Українське мовознавство*. Київ, 2014. № 1 (44). С. 69–81.
7. Біланюк Л. Підсвідоме ставлення до мов – дзеркало мовної політики. *Урок української*. Київ, 2001. № 7. С. 5–8.
8. Бойко І. Форвард збірної розповів, чому гравці почали спілкуватися винятково українською мовою. URL : <http://surl.li/dxmiz> <http://surl.li/dxllhr> (дата звернення : 03.12.2022).
9. Бойко І. Футболіст Шахтаря пояснив, чому вирішив перейти на українську мову. URL : <http://surl.li/dxmdn> (дата звернення : 03.12.2022).
10. Бондар Г. «Неприємно говорити мовою агресора» : Ребров – про перехід на українську і ставлення до росіян в ОАЕ. URL : <http://surl.li/dxmct> (дата звернення : 03.12.2022).
11. Бондар Г. Форвард Бенфіки Яремчук висловився з приводу мовного питання в Україні. URL : <http://surl.li/dxlggt> (дата звернення : 03.12.2022).

12. Брага І. І. Суржик у соціолінгвістичному вимірі. *Філологічні науки*. Київ, 2012. № 1. С. 82–86.
13. Будрін А. «Це принципова позиція»: зірка Шахтаря Мудрик прокоментував мовне питання. URL : <http://surl.li/dxmei> (дата звернення : 03.12.2022).
14. Виноградова О., Ключева О. Двомовність : причини і наслідки (на матеріалі українськомовної преси міста Донецька). *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2008. Вип. 15. С. 28–34.
15. Вишняк О. І. Мовна ситуація та статус мов в Україні : динаміка, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз). Київ, 2009. 176 с.
16. Вінтонів М, Бойко М. Мовна ситуація в освітньому просторі Донеччини на початку ХХІ століття. *Mundo Eslavo*. Granada, 2020. № 19. Р. 61–75.
17. Гаджега В. М. Історія футболу на Закарпатті. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 26–41.
18. Горобець Х. Тренер збірної Петраков розповів, чому перейшов на українську мову. URL : <http://surl.li/dxliu> (дата звернення : 03.12.2022).
19. Данилевська О. Українська мова в українській школі на початку ХХІ століття. Київ, 2019. 364 с.
20. Державна мова в різних сферах. Спорт. URL : <http://surl.li/dxlgf> (дата звернення : 03.12.2022).
21. Деркач Н. В. Мовні проблеми в Україні : історія та сучасність (на прикладі Запорізької області). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2010. Вип. ХХVІІІ. С. 334–339.
22. Джунсалієва Г. Д., Ковальська Н. А. Комунікативні девіації в контексті теорії мовної комунікації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2011. Вип. 6. С. 68–71.

23. Дим Н. Андрій Ярмоленко у збірній перейшов на українську мову. URL : <http://surl.li/dxlxp> (дата звернення : 03.12.2022).
24. Дудик П. С. Стилiстика української мови. Київ, 2005. 368 с.
25. Дуляба Н. Тарас Кремінь: «Публічні виступи чи коментарі наших спортсменів мають бути української мовою». URL : <http://surl.li/dxlfy> (дата звернення : 03.12.2022).
26. Жадько В. А. Сутнісний зміст мовної політики держави. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2010. Вип. XXVIII. С. 339–343.
27. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання. Наук. ред. Ніколаєва С. Ю. Київ, 2003. 273 с.
28. Залізник Г. М. Статус української та російської мов у дзеркалі громадської думки киян. *Мовознавство*. Київ, 2013. № 5. С. 89–96.
29. Зубалій М. Д. Першоджерела українського футболу. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 11–20.
30. Калиновська О. Мовна ситуація в сфері освіти. *Мовна політика та мовна ситуація в Україні*. Київ, 2008. С. 278–316.
31. Капелюшний А. Медіалінгвістика в системі наук про ЗМІ. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2003. Вип. 23. С. 27–32.
32. Капелюшний А. Орфографічні помилки в титрах телевізійних передач наживо. *Теле- та радіожурналістика*. Львів, 2013. № 12. С. 302–311.
33. Кісіль Л. М. Девіаційні явища в усному мовленні студентів-іноземців у процесі навчання української мови. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2020. Вип. 20. Т. 2. С. 51–56.
34. Колесникова І. А. Крос-культурний конфлікт як наслідок лінгвальної помилки (на матеріалі лінгвальних назв). *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Ніжин, 2013. Кн. 1. С. 14–16.
35. Костолович Т. В., Шевчук Т. Б. Мовна норма та мовленнєва помилка як базові поняття проблеми удосконалення мовленнєвої культури майбутніх

учителів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2020. Вип. 73. Т. 2. С. 64–68.

36. Кочан І. М. *Культура української мови*. Львів, 2014. 107 с.

37. Кочерган М. П. Мовна ситуація і мовна політика в Україні. *Світогляд*. Київ, 2008. № 2 (10). С. 18–23.

38. Кочерган М. П. *Основи зіставного мовознавства*. Київ, 2006. 24 с.

39. Кравченко Л. О. Антропоніми в мовному ландшафті Києва : топонімічні зміни 2014–2018 років. *IX Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство*. Київ, 2018. С. 371–385.

40. Лесюк М. П. *Доля моєї мови*. Івано-Франківськ, 2004. 288 с.

41. Луценко В. Вербальні помилки та причини їх виникнення у мовленні учнів. *Українська мова та література в школі*. Київ, 2006. № 5. С. 34–35.

42. Масенко Л. Т. *Суржик : між мовою і язиком*. Київ, 2011. 232 с.

43. Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики : соціологічний напрям у мовознавстві. Львів, 2008. 432 с.

44. Мацюк Г. *Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики*. Львів, 2009. 212 с.

45. Мацюк Г. Теоретичні засади опису мовних ситуацій у контексті прикладної соціолінгвістики. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2009. С. 66–70.

46. Медяник В. «Хочу забути про таку країну назавжди» : легендарний воротар заявив про повний перехід на українську мову. URL : <http://surl.li/dxmco> (дата звернення : 03.12.2022).

47. Мелех Р. Б. Початок літопису українського футболу. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 21–25.

48. *Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах*. За ред. Пентилюк М. І. Київ, 2005. 399 с.

49. *Мова української юриспруденції*. Пивоваров В. М. та ін. Харків, 2020. 330 с.

50. Мохненко О. П. Конфлікт як об'єкт фонетичних досліджень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог, 2012. № 29. С. 334–337.

51. Мужичок В. О., Ведмеденко Б. Ф., Марчук В. О. Розвиток українського футболу на Буковині до II світової війни. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 93–109.

52. Онуфрієнко Г. С. Основи теорії мовної комунікації. Запоріжжя, 2010. 90 с.

53. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. Київ, 1976. 346 с.

54. Поліщук М. Жовта картка за державну мову : в українському футболі спалахнув гучний скандал. URL : <http://surl.li/dx1hr> (дата звернення : 03.12.2022).

55. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. Київ, 2008. 240 с.

56. Попович М. М. Основи міжкультурної комунікації. Чернівці, 2012. 159 с.

57. Радевич-Винницький Я. К. Білінгвізм і диглосія в українській мовній ситуації. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2009. Вип. 475–477. С. 239–245.

58. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. Київ, 2010. 240 с.

59. Скляр В. Мовна асиміляція (зросійщення) українців у незалежній Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Київ, 2007. Вип. 11. С. 51–53.

60. Узунов С. Мовна ситуація в Україні : білінгвізм чи диглосія? *Українське мовознавство*. Київ, 2014. Вип. 1 (44). С. 81–93.

61. Фалес Й. Г., Чорнобай І. М., Борейко В. І. Розвиток футболу на Львівщині з часів зародження до 1914 року. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 179–186.

62. Фалес Й. Г., Чорнобай І. М., Борейко В. І. Розвиток футболу на Львівщині та в інших містах Західної України в 1914–1941 роках. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 140–146.

63. Федорчук Т. М. Молодіжне середовище вимагає толерантності? : конформізм у мовній поведінці білінгвів. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. Київ, 2007. № 6. С. 142–145.

64. Хмелько В. Суспільство міксантів. Україна шукає свою ідентичність. Київ, 2004. С. 42–45.

65. Черниш В. В. Порухення правильності та типові помилки в англomовному професійно орієнтованому говорінні майбутніх учителів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог, 2008. № 11. С. 230–241.

66. Чорнобай І. М. Знання тренерів і студентів з історії львівського українського футболу. *Українському футболу – 115 років*. Львів, 2009. С. 58–97.

67. Шаповал Ю. І. Історичні передумови й чинники виникнення мовного питання в Україні. Мовна ситуація в Україні : між конфліктом і консенсусом. Київ, 2008. С. 12–33.

68. Штефан В. Л. Деякі аспекти сучасної мовної ситуації в Україні. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2010. Вип. XXVIII. С. 331–334.

69. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. Київ, 2000. 283 с.

70. Юзевський Г. Замість щоденника. Луцьк, 2017. 168 с.

71. Якимишин І. Д., Соломонко В. В. Розвиток футболу в регіонах, спортивних товариствах та клубах Західної України. *Футбол в Україні. Витоки, традиції, перспективи*. Львів; Київ, 2004. С. 225–232.

72. Яшенкова О. В. Традиції та напрями розвитку теорії комунікації в інформаційному суспільстві. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ, 2004. Вип. 5. С. 111–121.